

KIRKON VARHAISKASVATUKSEN NYKYTILA JA HAASTEET TAMPEREEN
HIIPPAKUNNAN ALUEELLA

Heli Nieminen

Opinnäytetyö, syksy 2016

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak, Helsinki

Sosiaalialan koulutusohjelma

Diakonia ja kristillinen kasvatus

Sosionomi (ylempi AMK)

TIIVISTELMÄ

Nieminen, Heli. Kirkon varhaiskasvatuksen nykytila ja haasteet Tampereen hiippakunnan alueella. Diak, Helsinki, syksy 2016, 82 s., 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonian ja kristillisen kasvatuksen suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (YAMK).

Opinnäytetyön tavoite oli kuvata kirkon varhaiskasvatuksen nykytilaa ja sen haasteita Tampereen hiippakunnan alueella. Tutkimuksella haluttiin selvittää, millaiset yhteiskunnalliset ja paikalliset ilmiöt vaikuttavat varhaiskasvatustyöhön ja sen kehittämiseen. Opinnäytetyöllä haluttiin selvittää, miten kirkon varhaiskasvatusta kehitetään ja millaista tukea siihen tarvitaan.

Kartoitus toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jossa aineisto kerättiin neljän teemahaastattelun avulla. Haastattelut tehtiin neljässä eri tavoin organisoidussa seurakunnassa, jotta saatu aineisto olisi riittävän laaja-alainen. Haastatteluissa käytiin läpi ennalta ilmoitettuja teemoja. Aineisto analysoitiin teemoittelun avulla erojen ja yhtäläisyyksien havaitsemiseksi.

Tutkimuksessa ilmeni, että kirkon varhaiskasvatus on Tampereen hiippakunnan alueella monipuolista, aktiivista ja perinteistä. Yhteistyö kunnan kanssa ja verkostotyö koettiin tärkeänä ja niitä haluttiin edelleen kehittää. Päivähoidon mentorointi ei sellaisenaan ollut vielä kaikissa seurakunnissa käytössä.

Seurakuntien talouden kiristyminen ei ollut vielä radikaalisti vaikuttanut työn sisältöihin ja organisointiin. Huolta kuitenkin ilmeni kirkon jäsenistön pienenemisen vaikutuksista seurakuntien taloudelliseen tilanteeseen.

Työn kehittämiseen kaivattiin enemmän kollegiaalista tukea ja koulutusta. Valtakunnallisten kehittämisasiakirjojen, hiippakunnan asiantuntijan ja alan lehtien koettiin tukevan seurakuntien varhaiskasvatustyön suunnittelua ja kehittämistä. Työn strateginen kehittäminen toteutui eri tavoin riippuen taustaorganisaation suuruudesta.

Uuden varhaiskasvatuslain vaikutuksia seurakunnissa ei oltu vielä pohdittu. Työhön vaikuttavia paikallisia ilmiöitä olivat mm. turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus, alueen suuri uskonnollinen ryhmittymä sekä esimiehisyteen liittyvät kysymykset.

Asiasanat: johtajuus, kristillinen kasvatus, päivähoito, seurakunnat, strateginen kehittäminen, varhaiskasvatus, yhteiskunta, yhteistyö.

ABSTARCT

Nieminen, Heli. The current state and challenges of early childhood education in the area of Tampere diocese, Finland. 82 p., 2 appendices. Language: Finnish, Helsinki, autumn 2016. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Option: European Master in Diaconia and Christian Social Practice. Degree: Master of Social Services.

The aim of this thesis was to describe the current status of and challenges of early childhood education in the area of Tampere diocese, Finland. The aim was also to find out what kind of social and local phenomena effect on developing early childhood education in parishes. This thesis also tried to describe how parishes develop early childhood education and what kind of support is needed in that process.

This thesis was conducted as a qualitative research and the data was collected from four theme interviews. The interviews were located in four differently organized parishes so that the data would be most versatile. Interviewees were informed of the themes before the interview. The data was analyzed using themes to help detect the differences and the similarities.

The results revealed that early childhood education in Tampere diocese is extensive, active and traditional. Cooperation with the municipality and networking were considered important and parishes were interested in developing those. Mentoring of the religious education in daycare did not take place in all parishes.

The economy of the parishes tightens, but has not yet affected the contents and the way of organizing the work. There was a worry about the decreasing number of church members and its effects on early childhood education resources.

The workers needed more collegiate support and courses on developing early childhood education. National strategies, support from experts in the diocese and educational magazines were seen helpful when planning and developing the church early childhood education. The size of the parish's organization had an impact on the activity on strategic development.

The impact of the new law about early childhood education in the municipality had not yet been reflected upon. Local phenomena that had an influence on work in parishes were, among other things, the cooperation with the reception centre of asylum seekers, cooperation with another local religious group and questions about leadership in early childhood education of the church.

Keywords: Christian education, cooperation, daycare, early childhood education, leadership, parishes, society, strategic

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	VARHAISKASVATUS KIRKOSSA JA YHTEISKUNNASSA	10
2.1	Kirkon varhaiskasvatus	10
2.1.1	Kirkon varhaiskasvatus käsitteenä	10
2.1.2	Kokoontuva toiminta	11
2.1.3	Verkostot.....	13
2.1.4	Sosiaalinen media	15
2.1.5	Innovaatiot	16
2.1.6	Kirkon varhaiskasvatuksen tavoitavuus vuosina 2000-2015	18
2.1.7	Kirkon varhaiskasvatuksen toimijat.....	19
2.2	Yhteiskunnan varhaiskasvatus.....	20
2.2.1	Kunnan varhaiskasvatus käsitteenä	20
2.2.2	Varhaiskasvatustilanne	21
2.2.3	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	22
2.2.4	Hallituksen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma	23
3	KIRKON VARHAISKASVATUKSEN KEHITTÄMISASIAKIRJAT	25
3.1	Jumala on. Elämä on nyt. Rakkaus liikuttaa. Suomen evankelis- luterilaisen kirkon lapsi- ja nuorisotyön missio ja visio sekä strategia 2010... 25	
3.2	Lapsi on osallinen, 2008	25
3.3	Meidän kirkko- kasvamme yhdessä: kirkon kasvatuksen linjaus 2015	27
3.4	Lapset seurakuntalaisina, 2013	27
4	KAKSI NÄKÖKULMAA TYÖN KEHITTÄMISEEN	29
4.1	Toiminnan kehittäminen	29
4.2	Strateginen kehittäminen	31
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	34
5.1	Tutkimuksen tavoitteet	34
5.2	Tutkimusmenetelmä	35
5.3	Aineistonkeruu	36
5.4	Aineiston analyysi	37
6	KIRKON VARHAISKASVATUKSEN NYKYTILA JA HAASTEET TAMPEREEN HIIPPAKUNNAN ALUEELLA.....	40

6.1 Tampereen hiippakunta	40
6.2 Lahden seurakuntayhtymä.....	41
6.2.1 Varhaiskasvatustyön organisaatio ja kokoontuva toiminta	41
6.2.2 Yhteistyökumppanit	42
6.2.3 Varhaiskasvatuksen kehittäminen	43
6.2.4 Haasteita ja mahdollisuuksia	44
6.3 Ylöjärven seurakunta	45
6.3.1 Ylöjärven seurakunnan varhaiskasvatustoiminnan organisaatio ja kokoontuva toiminta.....	45
6.3.2 Yhteistyökumppanit	46
6.3.3 Seurakunnan varhaiskasvatuksen kehittäminen	47
6.3.4 Haasteita ja mahdollisuuksia	49
6.4 Hämeenlinna-Vanajan seurakunta.....	50
6.4.1 Organisaatio ja kokoontuva toiminta.....	50
6.4.2 Päivähoidon mentorointi	51
6.4.3 Varhaiskasvatuksen kirjatut painopisteet.....	52
6.4.4 Yhteiskunnallisia ja rakenteellisia haasteita.....	52
6.5 Lammin ja Tuuloksen seurakunnat	54
6.5.1 Lammin ja Tuuloksen seurakuntien varhaiskasvatustoiminta.....	54
6.5.2 Paikallisia ilmiöitä.....	55
6.5.3 Varhaiskasvatustoiminnan suunta	57
6.5.4 Haasteet, mahdollisuudet ja tuen tarve	57
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	59
7.1 Laaja-alaista varhaiskasvatusta Tampereen hiippakunnassa.....	59
7.2 Kirkon varhaiskasvatuksen resurssointi ja toimijat.....	60
7.3 Seurakuntien toiminta muuttuvassa toimintaympäristössä	62
7.4 Kirkon varhaiskasvatuksen strateginen kehittäminen	65
7.5 Toiveita ja tarpeita.....	66
7.6 Varhaiskasvatuksen johtajuus.....	68
8 POHDINTA	70
8.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	70
8.2 Jatkotutkimus ehdotukset.....	72
8.3 Lopuksi.....	73

LÄHTEET	74
LIITTEET	81
LIITE 1. SAATEKIRJE HAASTATELTAVILLE	81
LIITE 2. HAASTATTELURUNKO	82

1 JOHDANTO

Kirkon varhaiskasvatuksen kallisarvoinen aarre on lapsi, joka herkkyydellään avaa uskon salaisuutta eri ikäisille seurakuntalaisille (Lahden seurakuntayhtymä 2014). Lapsi tuo synnyttyään niin perheeseensä kuin seurakuntaankin tullessaan mukana ihmettelyä, ääntä ja liikettä. Lapsi opettaa aikuisia samalla katsomaan maailmaa uusista näkökulmista. Varhaiskasvattajalla onkin vastuullinen tehtävä tukea tätä ainutlaatuista kasvua ja ihmettelyä. Kirkon varhaiskasvatustoiminnalla tavoitetaan edelleen yli viidennes 3-5-vuotiaiden lasten ikäluokasta pelkästään päiväkerhotoiminnan kautta (Kirkkohallitus 2016, 67–71).

Kirkon tilastot kertovat kuitenkin siitä tavoitavuuden muutoksesta, minkä keskellä kirkko nyt elää. Kirkon varhaiskasvatusta kehitetään ja uudistetaan palvelemaan paremmin seurakuntalaisten tarpeita supistetuin resurssein ja uusin tarpein. Työhön vaikuttavat myös yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset varhaiskasvatuksen kentällä. Varhaiskasvatuspalveluita kehitetään ja niiden järjestäjien määrä kasvaa. Osa kunnista myöntää palvelusetelin yksityisten palveluntuottajien kerhomuotoiseen varhaiskasvatustoimintaan. Elokuussa 2016 voimaan astunut varhaiskasvatuslaki puolestaan rajaa lapsen subjektiivista päivähoito-oikeutta. Näiden vaikutuksista kirkon päiväkerhotoiminnan kävijämäärien voidaan arvioida vasta viiveellä. Seurakunnan rooli tässä palvelukentässä tulee oletettavasti kehittymään.

Resurssien niukkenemisen myötä verkostoituminen ja yhteistyö muiden toimijoiden kanssa onkin yksi tärkeä tapa tehdä työtä tulevaisuudessa. Yksi Sipilän hallituksen kärkihankkeista, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma ohjaakin kaikkia toimijoita yhteistyöhön lasten ja perheiden hyväksi. Verkostoitumisen kautta seurakunnatkin voivat olla yhtenä toimijana mukana toteuttamassa tätä hanketta ja kehittämässään omaa lapsi- ja perhetyötään. Ohjelman tavoitteena on, että kaikki lapsille, nuorille ja perheille suunnatut palvelut sovitetaan yhteen

lapsi- ja perhelähtöiseksi integroiduksi palvelujen kokonaisuudeksi. Tarkoituksena on muodostaa perhekeskuksia, jotka kokoavat julkisen matalan kynnyksen palveluiden yhteyteen myös seurakuntien palvelut. (Aula 2016.)

Opetushallitus julkisti lokakuussa 2016 uudet kuntien varhaiskasvatussuunnitelmien perusteet. Kuntien omien varhaiskasvatussuunnitelmien tulee olla valmiina ja astua voimaan 1.8.2017 alkaen. Valtakunnallisessa linjauksessa seurakunnat mainitaan yhtenä paikallisena yhteistyökumppanina. Yhteistyön muotoa ei ole siinä määritelty. Asiakirjassa korostuu, että yhteiskunnan varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitoutumatonta. Yhteiskunnallisen varhaiskasvatuksen katsomuskasvatuksellisia tavoitteina on oman katsomuksellisen taustan ymmärtäminen ja kunnioittaminen. (Opetushallitus 2016, 16, 21, 34.) Kuntien varhaiskasvatussuunnitelmien päivittyessä onkin seurakuntien ehdottomasti oltava mukana kehittämässä kunnallisen varhaiskasvatuksen kanssa tehtävää yhteistyötä ja sen muotoja.

Kirkon varhaiskasvatustyöhön on laadittu yhteisiä suuntaviivoja. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma Lapsi on osallinen, julkaistiin vuonna 2008. Tämän asiakirjan avulla esiteltiin kirkon varhaiskasvatusta ja sen painopisteitä. Asiakirja pohjautuu valtakunnalliseen varhaiskasvatuksen suunnitelmaan (VASU) ja noudattaa sen linjauksia. Lapsi on osallinen -asiakirjan päivitys, Lapset seurakuntalaisina, julkaistiin vuonna 2013. Lapset seurakuntalaisina -asiakirja perustuu Meidän kirkko -strategiaan ja linjauksiin. Asiakirjan tavoitteena on tarkastella kirkon varhaiskasvatuksen nykytilaa, painotuksia, kehittämistä ja tulevaisuutta valtakunnallisesti. (Kirkkohallitus 2013, 4.)

Seurakunnissa työstetään ja päivitetään paikallisia varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirjoja, joiden pohjana tulee olla käsitys nykytilasta ja ajatus siitä, mitä kirkon varhaiskasvatus tulevaisuudessa omalla alueella voisi olla. Kirkon nelivuotiskertomuksen mukaan seurakunnan koolla on vaikutus omien strategioiden tekoon ja valtakunnallisten strategioiden paikalliseen käyttöön. Mitä pienempi seurakunta, sitä todennäköisemmin siellä ei ole tehty omaa strategiaa. Yksittäisten seurakuntien näkökulmasta kirkolla on liikaa strategioita, joihin pitäisi liittyä. (Haastettu kirkko 2012, 68, 72.)

Tässä opinnäytetyössä kuvataan, mitä kirkon varhaiskasvatus on 2010-luvulla Tampereen hiippakunnan alueella ja mitkä asiat vaikuttavat sen kehittämiseen. Tavoitteena on luoda ymmärrys työn nykytilaan ja tulevaisuuteen vaikuttavista ilmiöistä.

2 VARHAISKASVATUS KIRKOSSA JA YHTEISKUNNASSA

2.1 Kirkon varhaiskasvatus

2.1.1 Kirkon varhaiskasvatus käsitteenä

Kirkon varhaiskasvatuksella tarkoitetaan seurakuntien toimintaa alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä kanssa (Lapsi on osallinen 2008, 10). Työn lähtökohtana ovat lapsen ja perheen hyvä elämä, kasvatuskumppanuus perheen kanssa, kristillinen usko ja siitä nousevat arvot. Varhaiskasvatuksessa korostuvat varhaispedagoginen osaaminen, lapsilähtöisyys, perheen arvostaminen, uskon traditioiden jakaminen sekä uusien traditioiden luominen. (Kirkkohallitus 2013, 4–5.)

Kirkon varhaiskasvatus perustuu Jeesuksen antamaan lähetys- ja kastekäskyyn (Matt. 28: 18–20) sekä lasten evankeliumiin (Mark. 10:13–16) (Lapsi on osallinen 2008, 12). Kirkkolain (1054/1993) mukaan seurakunnilla on velvoite huolehtia kaikenikäisten kristillisestä kasvatuksesta, mikä myös puolustaa varhaiskasvatuksen olemassaoloa kirkossa. Kristillinen kasvatus on ollut alun perin vanhempien vastuulla. Sitä on toteutettu kotona ja jumalanpalveluksissa, joihin kristittyjen perheiden oletettiin osallistuvan. Kotien kristillistä kasvatusta onkin alun perin tuettu pyhäkoulun avulla. (Ahtiainen 2011, 34.)

Kristillisessä varhaiskasvatuksessa perhettä pidetään tasa-arvoisena kasvatuskumppanina. Kasvatuskumppanuus käynnistyy jo lapsen kasteen yhteydessä. Seurakunnan tehtävä on kulkea perheen rinnalla ja olla avoimena uudesta elämän tilanteesta nousevaan keskusteluun ja hämmennykseenkin. Työntekijän on hyvä ymmärtää perheiden arkitodellisuus, jotta todellinen kasvatuskumppanuus voisi toimia. Tämä edellyttää myös molemminpuolista luottamusta sekä säännöllistä vuorovaikutusta. (Kirkkohallitus 2013, 10.)

Tyypillisiä kirkon varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat esimerkiksi pyhäkoulu, päiväkerho, lasten musiikkikerhot, perhekerhot, koululaisten

iltapäivätoiminta, jumalanpalveluselämä, päivähoiton uskontokasvatuksen mentorointi, tapahtumat, retket ja leirit. (Kirkkohallitus 2013, 27–28.) Toiminnan nimeämisessä on vaihtelua seurakunnittain erityisesti pyhäkoulujen ja perhekerhojen osalta.

Kirkon lapsityö –termiä käytetään vielä useassa tähän tutkimukseen käytetyssä lähteessä. Tässä tutkimuksessa kirkon lapsityöllä tarkoitetaan samaa kuin kirkon varhaiskasvatuksella. Sanaa ”lapsityö” on kritisoitu siitä, että se asettaa lapsen objektiksi subjektin sijaan. Ajantasaisempi termi varhaiskasvatus puolestaan korostaa lapsen kokonaisvaltaista kasvamista osana yhteiskuntaa ja perhettä. Varhaiskasvatus on myös yhtenäisempi kunnan käyttämän termistön kanssa.

2.1.2 Kokoontuva toiminta

Kirkon varhaiskasvatus on kehittynyt aikojen saatossa palvelemaan paremmin lasten- ja perheiden tarpeita yhteiskunnallista tilannetta mukaillen. Kokoontuvalla toiminnalla onkin kirkossa pitkät perinteet.

Pyhäkoulut ja rippikoulut syntyivät 1780-luvulla yhteiskunnalliseen tarpeeseen saada kansa oppimaan lukemaan kansankielistä Raamattua. Tähän opetukseen liittyi vahvasti ajatus lapsille pidettävästä hartaushetkestä. Pyhäkoulussa korostui oppimisen näkökulma. Lapsen uskottiin oppivan erityisesti Raamatun kertomusten kautta. (Wennermark 2004, 136–137.) Suomen ensimmäiset pyhäkoulut pidettiin Nurmijärvellä vuonna 1832 rovasti Johan Fredrik Bergh organisoimina (Ahtiainen 2011, 50). 1970-luvulla pyhäkoulujen kävijämäärät hiljalleen vähenivät pienempien ikäluokkien ja perheiden elämäntavan muuttumisen vuoksi. 1980- ja 1990-lukujen taitteessa pyhäkoulua kehitettiin enemmän jumalanpalvelusmuotoisemmaksi. 1990-luvun pyhäkouluihin liittyi myös vahvasti diakoninen näkökulma. Laman aikaan pyhäkoulutyön näkökulmaa kehitettiin niin, että siellä lapsi sai opin ja turvallisen aikuiskontaktin lisäksi välipalan. (Wennermark 2004, 136–137.)

Päiväkerhotyön syntyminen Suomessa oli yksi kirkon tavoista tukea sodan jälkeisessä jälleenrakennusvaiheessa eläviä perheitä tarjoamalla lapsille

osapäivähoitoa ja kristilliseen kasvatukseen pohjautuvaa viriketoimintaa. Ensimmäiset päiväkerhot perustettiin Turkuun vuonna 1945. (Wennermark 2004, 138.) Tampereella päiväkerhoja on järjestetty vuodesta 1950 lähtien ja Helsingissä vuodesta 1952 alkaen (Aitlahti 2015). Päiväkerhotoiminnan tarve lisääntyi naisten työssäkäynnin yleistyttyä. Päiväkerhotyö kasvoi valtavasti 1960-luvulla, jolloin toiminta kehittyi ammattimaisemmaksi. Tämä seurauksen kirkkoon syntyikin uusi lastenohjaajien ammattiryhmä. (Wennermark 2004, 138.) Vuonna 1975 piispainkokous hyväksyi päiväkerhotoiminnalle tavoitteet, joiden mukaan päiväkerho on keskeisesti kirkon oma työmuoto, seurakunnan kasteopetuksen ja kristillisen kasvatuksen antaja. (Alopaeus-Karhunen & Wennermark 2004, 21.)

Kuntien varhaiskasvatuspalveluita on kehitetty ja monipuolistettu aktiivisesti viime vuosikymmeninä. Kuntien osapäivähoidon ja kerhomuotoisen varhaiskasvatuksen tullessa todellisiksi vaihtoehdoiksi perheille, ovat kirkon päiväkerhotoiminnan kävijämäärät olleet laskusuunnassa. Tässä on kuitenkin huomattava, että erot ovat hyvin paikallisia. Pääkaupunkiseudulla päiväkerhojen määrä vähentynyt, kun taas maalaisseurakunnissa vähennys ei ole ollut yhtä merkittävä. Päiväkerhotoiminnan 70-vuotista taivalta vietettiin valtakunnallisesti kaudella 2015–2016 teemalla Pieni on suurinta.

Seurakuntien kokoavassa viikkotoiminnassa kohdataan paljon alueen lapsiperheitä. Kirkon valtakunnallisten tilastojen mukaan perhekerhotyön kasvu on ollut merkittävää vuosina 2000–2015. (Kirkkohallitus 2016, 65.) Seurakunnissa on muokattu toimintaa kysynnän mukaan, mikä selittääkin perhekerhotoiminnan osallistujamäärien kasvun. Perheet hakeutuvat luontevan matkan päässä oleviin kokoontumispaikkoihin, joissa he voivat kohdata samassa elämäntilanteessa olevia perheitä.

Kirkon perhetyöllä tarkoitetaan siis kaikkia niitä toimia, joita työntekijät tai vapaaehtoiset tekevät vahvistaakseen perheen ja sen jäsenten hengellistä kasvua, keskinäistä välittämistä ja kunnioittamista, yhteyttä seurakuntaan, jaksamista vaikeissa elämäntilanteissa sekä kasvua ihmisenä. (Kirkkohallitus 2010a, 7.)

Sutisen (2016, 84–85) mukaan käsitykset perhetyöstä seurakuntien työntekijöiden välillä vaihtelevat. Usein perhetyö liitetään varhaiskasvatuksen yhteyteen, vaikka perhetyötä itse asiassa tehdään lähes jokaisella työalalla. Seurakunnan perhetyön lähtökohtana on perhelähtöisyys. Toimiessaan perhelähtöisesti seurakunnan työntekijät eivät voi enää toimia vain oman työalansa kautta vaan yhteistyö toisten työntekijöiden kanssa on välttämätöntä.

2.1.3 Verkostot

Seurakunnat toimivat osana erilaisia paikallisia verkostoja. Yleisimpiä yhteistyöverkostoja ovat kunta sekä järjestöt. Lapset ja perheet osallistuvat usein sekä seurakunnan että muiden toimijoiden toimintaan. Yhdessä toimimisen ja verkostoitumisen kautta voidaan alueen lasten ja perheiden hyvinvointia tukea yhdessä paremmin. (Kirkkohallitus 2013, 27–28.)

Usealla seurakunnalla on toimivaa yhteistyötä neuvoloiden kanssa (Kirkkohallitus 2013, 28). Karvon (2013, 28–30) tutkimuksen mukaan seurakunnan ja neuvolan yhteistyö jakautuu kolmeen ryhmään: havainnointi, yhteinen toiminta ja informaatiivinen yhteistyö. Esimerkkeinä Karvo mainitsee neuvolan terveydenhoitajan vierailua seurakunnan perhekahvilassa, tiedotteiden ja mainosten jakamista molemmin puolin sekä yhteistyötä ikäkausitarkastusten yhteydessä, jos lapsi ei ole kunnallisessa päivähoidossa. Heinolassa seurakunnan työntekijä osallistuu neuvolan perhevalmennukseen osana moniammatillisesta yhteistyöstä (Heinolan perhekeskus 2016).

Perhetyön näkökulmasta seurakuntien tulisi verkostoitua myös sisäisesti. Kirkon perhetyön lähtökohtana on aina perhelähtöinen työote. Toisen ammattikunnan erityisasiantuntijuutta ja ammattitaitoa arvostaen ja kunnioittaen voidaan toimia aidosti perhelähtöisesti. (Sutinen 2016, 85.) Kirkon työntekijöillä on hyvät koulutustausta ja laajaa osaamista monimuotoisten perheiden kohtaamiseen ja auttamiseen.

Seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen yhteistyö on kehittynyt päiväkotityöhäkouluista uskontokasvatuksen mentorointiin. Päivähoidon uskontokasvatuksen mentoroinnin lähtökohtana on, että päivähoidon oma kasvatushenkilökunta toteuttaa uskontokasvatusta ja saa halutessaan siihen tukea seurakunnalta. Mentorointi ymmärretään vastavuoroiseksi keskustelusuhteeksi, jossa jaetaan kokemuksia ja näkemyksiä. Suhde perustuu luottamukseen, avoimuuteen ja sitoutuneisuuteen. Mentoroinnin tavoitteena on tukea kasvatusajattelua ja uskonnonpedagogisia näkemyksiä sekä arjen toimintaa. (Kirkkohallitus 2010c.)

Yhteiskunnan varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio on luonteeltaan yleissivistä. Sen ytimen muodostavat uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt. (Stakes 2005, 29.) Seurakunnan, koulun ja päivähoidon yhteistyön tueksi julkaistiin vuonna 2015 neljän korin malli, jonka avulla pyrittiin kuvaamaan kaikkea yhteiskunnan uskontokasvatukseen liittyvää yhteistyötä. Ensimmäinen kori kuvaa yleissivistävää opetusta ja uskonnon näkymistä siinä. Toiseen koriin on sisällytetty perinteiset juhlat. Kolmanteen koriin on sijoitettu uskonnolliset tilaisuudet ja neljäs kori käsittelee kasvun ja hyvinvoinnin tukea. Jaottelun avulla pyritään hahmottamaan yhteistyön muotoja ja rajoja. (Kirkkohallitus 2015.)

Monet seurakunnat järjestävät hallinnollisessa yhteistyössä kunnan kanssa koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa. Vuonna 2007 tehdyn kyselytutkimuksen mukaan 83 prosenttia koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestäneistä seurakunnista kertoi toimintansa olevan kunnan koordinoimaa. Vastanneista seurakunnista lähes 75 prosenttia piti yhteistyötä kunnan kanssa sujuvana tai erittäin sujuvana. (Virmakari 2007, 10–11.)

Iltapäivätoiminta käynnistyi seurakunnissa 1970-luvulla lasten ja perheiden tarpeeseen. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta onkin vakiintunut keskeiseksi osaksi kirkon kasvatustyötä. Kirkon aamu- ja iltapäivätoiminnassa painottuvat lapsesta välittäminen, yhteistyö perheiden kanssa, kristillinen kasvatus, monipuolinen ja laadukas toiminta sekä koulutetut työntekijät. Seurakunnat ovatkin

valtakunnallisesti suurin palveluntuottaja kuntien itse järjestämän toiminnan jälkeen. Seurakuntien aamu- ja iltapäivätoiminnan ryhmien yleisten tavoitteiden lisäksi seurakunnan toiminnan perusteena on aina kristillinen ihmiskäsitys ja arvopohja. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

2.1.4 Sosiaalinen media

Kirkon viestintäohjelmassa vuoteen 2020 asetetaan tavoitteeksi, että seurakunnat, niiden työntekijät ja työmuodot toimivat myös sosiaalisessa mediassa. Ohjelmassa kannustetaan osallistumaan verkkoyhteisöjen toimintaan ja luomaan niitä. Työntekijöille tulee varata tähän työhön tarkoituksenmukaiset työvälineet, opastusta ja työaika. Ohjelmassa korostetaan, että verkkotyö on arkista kohtaamista ja osa seurakunnan työtä. Seurakunnan työntekijöiden osaamisen verkossa tapahtuvissa kohtaamisissa on tärkeää. (Kirkon viestintäohjelma.)

Viime vuosina seurakuntien arkea onkin tehty näkyväksi sosiaalisen median avulla. Varhaiskasvatuksessa sosiaalisen median kohderyhmänä ovat luonnollisesti lasten vanhemmat. Tämän ajan vanhemmille sosiaalinen media on luonnollinen osa arkea ja sitä kautta heidän tavoittaminen on helpohkoa. Kormilainen ym. (2016, 18–24, 76) mainitsevat Facebook-sovelluksen tavoittavan jo lähes puolet suomalaisista. He korostavat kohderyhmäajattelun olevan avain onnistuneeseen viestintään. On tärkeä näkyä siellä, missä kohderyhmä luontaisesti on ja pyrkiä viestittämään heille sopivalla tavalla. Facebook-sivujen kautta tavoitetaan kuitenkin vasta murto-osa seurakuntalaisia suhteessa aktiivikävijöidemme määrään.

Eryteisesti varhaiskasvatukseen sopivina sosiaalisen median väylinä Kormilainen ym. (2016, 108) mainitsevat Instagramin, Facebookin sekä blogit. Monella seurakunnalla on omien internetsivujen lisäksi jo oma Facebook-sivu. Usean seurakunnan sivulla on myös mahdollisuus liittyä postituslistalle. Sähköpostin avulla seurakuntalaisia tavoitetaan tehokkaasti tiettyjen teemojen ympärille.

Varsinaisesti 3-8 -vuotiaille lapsille suunnattu sivusto www.lastenkirkko.fi perustettiin vuonna 2008. Sivusto tarjoaa lapsille mahdollisuuden tutustua kirkkoon leikin ja pelaamisen avulla. Sivusto on kaikille avoin ja sitä ylläpidetään useiden seurakuntien, kirkkohallituksen ja Lasten Keskuksen yhteisvoimin. Lastenkirkko uudistui vuonna 2015 ja se vastaa nyt enemmän pienemmille lapsille sopivia palvelustoja. Sivusto ohjaa lasta yhdessä vanhemman kanssa pohtimaan elämän arkisia kysymyksiä. Sivuston sisältö vaihtuu kirkkovuoden mukaisesti ja se sisältää lapsille sopivia sisältöjä peleistä lauluihin ja kristillisiin perinteisiin. (Saarela 2016; Lastenkirkko 2016.)

2.1.5 Innovaatiot

Seurakunnat ovat kehittäneet uusia tapoja toteuttaa kirkon perustehtävää. Tarve uusiin näkökulmiin on yleensä noussut huolesta ja tavoittavuuden muutoksesta. Valtakunnallisesti huolta on herättänyt kasteiden määrän väheneminen. Vuonna 2015 Suomessa kastettiin noin 39 000 lasta. Kasteen sai vain 69,8 prosenttia vuonna 2015 syntyneistä lapsista. Kastettujen määrä laski vuodesta 2014 noin 3000 kasteen verran. (Kirkkohallitus 2016, 15.) Syinä tähän pidetään kotien kristillisen kasvatuksen heikkenemistä. Kristilliset perinteet eivät ole enää yhtä merkittäviä kuin aiemmin.

Kotien kristillisen kasvatuksen tueksi on luotu Helsingin seurakuntayhtymässä Pienelle parasta -hanke, jossa perhettä lähestytään jo heti lapsen syntymän jälkeen. Pienelle parasta -ajattelussa korostuu yhdessä lapsen kanssa ihmettely ja läheisyys. Hankkeen tavoitteena on luoda materiaalia ja tapahtumia kotien kristillisen kasvatuksen tueksi. Materiaalin avulla pyritään tukemaan varhaista vuorovaikutusta. Tämä tapahtuu kotiin postitettavilla materiaaleilla (tuutulaulu materiaali, kirja) ja muun muassa tuutulaulukonsertein ja kastepäivin. Pienelle parasta -toimintamalli on levinnyt myös Tampereen ja Vantaan seurakuntiin. (Pienelle parasta 2016.)

Pienelle parasta – hankkeessakin järjestettäviä kastepäiviä on myös järjestetty Tampereella. Aamukaste on uudenlainen kastejuhla, joka järjestettiin ensimmäisen kerran Tampereella Aleksanterin kirkossa 27.5.2012. Tapahtuma kokosi liki kaksisataa ihmistä kirkkoon. Aamukasteessa kastettiin 18 lasta, joista pienimmät olivat muutaman kuukauden ja vanhimmat yli kymmenen vuoden ikäisiä. Tämän jälkeen on järjestetty vuosittain kaksi Aamukastejuhlaa. (Tampereen seurakunnat 2016.)

Mielenkiintoinen innovaatio on kirkolle perinteisesti melko vieras kaupallinen yhteistyö. Kummius.fi – sivuston kautta voit löytää kummiporukoille suunnattua toimintaa. Palvelun taustalla on kaupallisten toimijoiden ja seurakuntien yhteistyö. Kummius.fi on sivujensa mukaan tuotteistanut kummiuden ja pyrkii vahvistamaan osaltaan ainutlaatuista elinikäistä ihmissuhdetta. Kummiporukoille on järjestetty muun muassa jääkiekkoilta sekä erityinen kummiristeily. (Kummius 2016a.)

Tampereella järjestettiin kesäkuussa 2016 kummipäivä yhteistyössä seurakunnan, Särkänniemen elämyspuiston, paikallisten urheiluseurojen ja yleishyödyllisten yhdistysten kanssa. Kummipäivän aikana kummiporukat huiltelivat yhdessä Särkänniemen elämyspuistossa sekä kiersivät yhteistyökumppaneiden toiminnallisissa toimintapisteissä Kummitorilla, joissa oli leikkimielistä kisailua sekä tietoa siitä, miten yhteistyökumppani tahtoo olla tuke-
massa kummeja tärkeässä tehtävässään. Kaikkien mukana olevien kumppaneiden mielestä kummiuden edistäminen on huima mahdollisuus, sillä kasvavalla lapsella ei voi olla liikaa turvallisia, välittäviä ja tukevia aikuisia lähel-
lään. Kummius voi olla myös yhteiskunnallisesti merkittävä asia, sillä elinikäisen ihmissuhteen avulla voidaan osaltaan auttaa lieventämään kahta isoa yhteiskun-
nallista kipuamme, nuorten syrjäytymistä ja senioreiden yksinäisyyttä. (Kummius 2016b.)

Kirkon kasvatustoiminnalle on ollut aina ominaista toiminnan ja palveluiden muokkaaminen ja kehittäminen seurakuntalaisten ja yhteiskunnan tarpeita vas-
taavaksi. Yritysmaailmaan yleisesti liitetty palvelumuotoilu -ajattelu onkin lähtenyt

hiljalleen leviämään myös kirkon palveluiden kehittämisen taustalle. Palvelumuotoilussa on kyse siitä, että palveluita kehitetään yhdessä käyttäjien kanssa. Vantaan seurakunnat ovatkin lähteneet kouluttamaan henkilöstöä palvelumuotoiluun (Iris Sotamaa, henkilökohtainen tiedonanto 23.9.2016). Kirkon varhaiskasvatukselle palvelumuotoilu voi antaa uuden työvälineen kehittämistä ja uudistustyöhön. Palvelumuotoilu haastaa työntekijöitä olemaan valmiita ja avoimia seurakuntalaisten tarpeista nouseville toimintamalleille ja innovaatioille.

2.1.6 Kirkon varhaiskasvatuksen tavoitavuus vuosina 2000-2015

Kirkon varhaiskasvatuksessa on tilastojen näkökulmasta järjestetty paljon erilaisia kokoontuvan toiminnan kerhoja, vaikkakin niiden kävijämäärät ovatkin vähentyneet. Selvänä poikkeuksena tähän ovat kuitenkin perhekerhot. Tilastojen mukaan perhekerhojen kokoontumisten määrä on ollut hyvässä kasvussa, vaikka niiden kävijämäärissä onkin pientä laskua.

Kirkon tilastojen mukaan perhetapahtumia on vuonna 2015 järjestetty aiempaa vähemmän, mutta osallistujien määrä on kasvanut. Varhaiskasvatuksessa erityisesti vanhempaintilaisuuksia on ollut määrällisesti vähemmän, mutta osallistujamäärä on noussut lähes 18 prosentilla. Lapsille ja nuorille suunnattuja tapahtumia on sen sijaan ollut enemmän. Päiväkerhotyön 70-vuotisjuhlavuosi on ilmeisesti lisännyt erityistapahtumien määrää varhaiskasvatuksen kentällä. Kasvatuksen työntekijöiden yhteenlasketut käynnit päivähoitossa, kouluissa ja kodeissa ovat kokonaisuudessaan vähentyneet, mutta käynnit päivähoitossa ovat ennallaan. Varhaiskasvatuksessa on kasvua yli neljä prosenttia erityisesti kotikäynneissä. (Kirkkohallitus 2016, 65–66.)

	Vuonna 2000	Vuonna 2015	Muutosten syitä
Päiväkerholaisia (3-5-vuotiaita)	85 296 lasta 45% ikäluokasta	40 703 lasta 22,1% ikäluokasta	Kuntien päivähoidon ja kerhotoiminnan kehittäminen. Kotihoidontuen muutokset. Subjekttiivisen päivähoidon muutokset. Esiopetuksen muutos.
Pyhäkoululaisia	65 949 lasta 14% ikäluokasta	17 280 lasta 4% ikäluokasta	Tilastointi tapa muuttui 2005, ei sisällä päivähoidossa pidettyjä pyhäkouluja.
Koululaisten iltapäiväkerhot	735 kerhoa 11,2 % ikäluokasta	379 kerhoa 8% ikäluokasta	Valtion tuki vuodesta 2004. Yksityisten toimijoiden lisääntyminen. Pienet ikäluokat, tarpeen muutos.
Perhekerhojen kokoontumisia	36 492	47 898	Ensi kertaa äidiksi-ryhmien, vauvakerhojen ja vauvamuskareiden lisääntyminen
Perhekerhojen osallistujia	1 147 593 henkeä	1 077 251 henkeä	

KUVIO 1. Kirkon varhaiskasvatuksen tavoitavuuden muutos tilastojen mukaan vuosina 2000-2015 (Kirkkohallitus 2016, 67–71) ja arvioita muutoksen syistä.

2.1.7 Kirkon varhaiskasvatuksen toimijat

Kirkon varhaiskasvatuksessa työskentelee koulutettuja varhaiskasvatuksen ammattilaisia monin eri nimikkein. Vuonna 2015 kirkon varhaiskasvatus työllisti 2381

henkeä. Lastenohjaajina heistä työskenteli 1904 henkilöä. Muihin varhaiskasvatuksen työntekijöiden tehtäviin voidaan nimikkeinä sijoittaa pyhäkoulusihteerit ja lapsityönohjaajat/varhaiskasvatuksen ohjaajat. (Kirkkohallitus 2016, 28–30.)

Lastenohjaajien perustutkinto on nimeltään lapsi- ja perhetyön perustutkinto. Lastenohjaajien työnkuvaan kuuluu työskennellä lasten ja perheiden parissa. Tyypillisesti tämä koostuu päiväkerhoista, perhekerhoista, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta sekä yhteistyöstä päivähoidon kanssa. (Valtonen 2015, 194.)

Lapsityönohjaajat toimivat usein lastenohjaajien esimiehenä. Heidän työnkuvaansa kuuluu organisoida, kehittää, arvioida ja ohjata seurakuntansa varhaiskasvatusta. Lapsityönohjaaja on sekä kristillisen kasvatuksen että uskon- tokasvatuksen asiantuntija. (Valtonen 2015, 194, 198.) Lapsityönohjaaja nimikettä ollaan monessa seurakunnassa muuttamassa varhaiskasvatuksen ohjaajaksi. Tätä tukee myös kirkon varhaiskasvatuksen ammatillinen koulutus. Diakonia-ammattikorkeakoulussa voi opiskella sosionomi (amk)-varhaiskasvatuksen ohjaajaksi, mikä antaa pätevyyden em. tehtävään.

Varhaiskasvatuksessa ja perhetoiminnassa työskentelee myös teologeja. Lisäksi seurakunnissa saattaa työskennellä erityisesti varhaiskasvatukseen nimettyjä kantoreita, jotka vastaavat lasten kuoroista ja musiikkileikkikoulu -toiminnasta.

2.2 Yhteiskunnan varhaiskasvatus

2.2.1 Kunnan varhaiskasvatus käsitteenä

Yhteiskunnan varhaiskasvatuksella tarkoitetaan niitä päivähoitopalveluja, joita kunnat tarjoavat alle kouluikäisille lapsille. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena kuten esimerkiksi kerho- ja leikkitoimintana. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan lapsen

suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaan kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.)

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta, vaikka sitä säätelee perusopetuslaki (1040/2014). Esiopetus muuttui 1.8.2015 velvoittavaksi ja muutoksen yhteydessä se siirtyi varhaiskasvatuslain puolelta perusopetuslain alaisuuteen. Muutoksesta huolimatta esiopetus järjestetään usein varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä esimerkiksi päiväkodissa. Kunnat saavat itse määritellä, miten se järjestää esiopetusveloitteensa. (Kunnat 2015.) Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (Opetushallitus 2016, 8).

2.2.2 Varhaiskasvatuslaki

Laki lasten päivähoidosta muuttui varhaiskasvatuslaiksi 1.8.2015 alkaen. Elokuussa 2016 astui voimaan sen uusi asetus, joka rajaa lasten subjektiivista päivähoito-oikeutta. Jatkossa jokainen lapsi on oikeutettu kunnan varhaiskasvatus toimintaan 20 tuntia viikossa. Kokopäiväisen hoitopaikan saavat automaattisesti ainoastaan ne lapset, joiden vanhemmat ovat kokopäivätoisissa, opiskelevat tai toimivat yrittäjinä. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.)

Hallitus muutti varhaiskasvatuslakia myös siten, että päiväkodissa yhtä hoito- ja kasvatustehtävässä toimivaa työntekijää kohden voi olla seitsemän sijaan kahdeksan kolme vuotta täyttänyttä lasta. Myös varhaiskasvatuspalvelusta perittäviin maksuihin kaavaillaan muutosta. Nämä muutokset tulivat voimaan 1.8.2016 alkaen. (Lahtinen 2016.)

Kunnat päättävät itse, missä laajuudessa ne toteuttavat lapsiryhmien kokojen kasvattamista ja lasten varhaiskasvatusoikeuden rajaamista. Monet kunnat ovatkin päättäneet, etteivät ota käyttöön näitä varhaiskasvatuksen laatua heikentäviä uusia säännöksiä. (OAJ 2016.)

2.2.3 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Yhteiskunnan varhaiskasvatussuunnitelman (Vasu) perusteet linjattiin vuonna 2003. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen sisällöllistä toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet otettiin erittäin myönteisesti vastaan uutena varhaiskasvatuksen sisältöä kehystävänä asiakirjana. Kunnissa ryhdyttiinkin laatimaan kuntakohtaisten Vasujen ohella myös yksikkö- ja lapsikohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmia. (Heikkilä & Välimäki 2005.)

Kunta, kuntayhtymä ja muu palvelujen tuottaja laativat valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikallisia varhaiskasvatussuunnitelmia. Suunnitelmat voidaan laatia palveluntuottaja-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisesti ja niissä otetaan huomioon pedagogiset painotukset ja muut varhaiskasvatuksen järjestämisen kannalta merkitykselliset valtakunnallisia varhaiskasvatuksen perusteita täydentävät seikat. Paikallisessa suunnitelmassa on otettava huomioon yhteistyö varhaiskasvatuksen, opetuksen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimeenpääntöön kuuluvia tehtäviä kunnassa hoitavien viranomaisten välillä sekä luotava tarvittavat yhteistyörakenteet. (Varhaiskasvatustilanne 36/1973.)

Vuonna 2005 linjausta hieman muokattiin siitä kerättyjen palautteiden perusteella. Varhaiskasvatussuunnitelmien parissa työskentely oli selvästi lisännyt kuntien sisäistä ja lähikuntien välistä yhteistyötä. Palautteen mukaan linjaus oli nostanut koko maassa kuntien varhaiskasvatuksen sisällön ja laadun uudelleen ja innostavaan keskusteluun pitäen keskeisenä tavoitteena lapsen hyvinvointia. (Heikkilä & Välimäki 2005.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita on päivitetty ja uudet linjaukset julkistettiin lokakuussa 2016. Opetushallitus teki linjauksen varhaiskasvatussuunnitelman perusteista 1.8.2015 voimaan tulleen varhaiskasvatustilannen mukaisesti. Niiden mukaan laaditut paikalliset

varhaiskasvatussuunnitelmat otetaan käyttöön 1.8.2017 alkaen. (Opetushallitus 2016.)

2.2.4 Hallituksen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) on hallituksen kärkihanke, jossa pyritään muutokseen kohti lapsi- ja perhelähtöisiä palveluita sekä lapsen oikeuksia vahvistavaa toimintakulttuuria lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin, että heidän omien voimavarojensa vahvistamiseksi. Tavoitteena on parantaa peruspalveluita ja siirtää painopiste ennaltaehkäisevään työhön ja varhaiseen tukeen. Muutosohjelmaa ohjaavina periaatteina pidetään lapsen oikeuksia ja lapsen etua, voimavarojen vahvistamista, lapsi- ja perhelähtöisyyttä ja perheiden monimuotoisuutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016, 2, 10.)

Pääkaupunkiseudun kunnat valmistelevat yhdessä Lasten ja perheiden muutosohjelman Lapen pilottihakemusta. Mukana ovat Espoo, Helsinki, Vantaa ja Kauniainen, Kirkkonummi, Kerava ja HUS. Kuntien lisäksi pilotin kehittämiseen kutsutaan mukaan järjestöjä, seurakuntia, korkeakouluja ja yrityksiä. Hankesuunnitelman valmistelua koordinoi Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. (Socca 2016.)

Pääkaupunkiseudun kunnat linjasivat, että hakemuksessa keskitytään matalan kynnyksen palvelujen kehittämiseen eli perhekeskustoiminnan kehittämiseen ja varhaiskasvatukseen, koulujen ja oppilaitosten kanssa tehtävään hyvinvoinnin tukemiseen ja oppilashuoltoon. Perhekeskustoiminnalla tarkoitetaan kaikille lapsiperheille tarjottavien palvelujen yhdistämistä eli esimerkiksi neuvolan, perhetyön, lapsiperheiden kotipalvelun ja perheneuvonnan tarjoamista samasta paikasta sen sijaan, että perhe joutuu asioimaan eri toimipisteissä. Samalla perhettä auttavat ammattilaiset voivat tehdä tiiviimpää yhteistyötä ja samoissa tapaamisissa perheen kanssa voi olla mukana yhtä aikaa useampia eri ammattilaisia. Tarvittaessa mukaan kutsutaan myös vaativampia ongelmia ratkovia

ammattilaisia eli erikoissairaanhoidon (esimerkiksi psykiatrian) tai lastensuojelun työntekijöitä. (Socca 2016.)

Viranomaisavun lisäksi perhekeskuksiin tulee myös erilaisten järjestöjen ja seurakuntien toimintaa. Yhteistyötä tehdään myös varhaiskasvatuksen ja koulun kanssa. Perhekeskukset voivat olla fyysisiä yhteisiä tiloja tai virtuaalisesti toimivia ”sähköisiä perhekeskuksia”, joihin kootaan yhteen erilaisia perheille tarjottavia sähköisiä palveluja. (Socca 2016.)

3 KIRKON VARHAISKASVATUKSEN KEHITTÄMISASIAKIRJAT

3.1 Jumala on. Elämä on nyt. Rakkaus liikuttaa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lapsi- ja nuorisotyön missio ja visio sekä strategia 2010

Kirkon varhaiskasvatukseen on tehty neljä valtakunnallista linjausta, kehittämisasiaa tai strategiaa vuosina 2004–2013. Vuonna 2004 julkaistu asiakirja kattaa linjauksellaan 0-29-vuotiaat seurakuntalaiset. Kirkon kasvatustyön missiona pidetään Jumalan läsnäoloa maailmassa ja Kristuksen läsnäoloa sanassa ja sakramentissa. (Kirkkohallitus 2004, 27.)

Linjauksen otsikot kuvaavat lähtökohtia, joita asiakirjassa pidetään kirkon kasvatustyölle tärkeinä. Tavoitteena on auttaa ihmisiä näkemään Jumalan kädenjälki tässä maailmassa, sen tapahtumissa ja yksittäisen ihmisen kohtaloissa. Elämä on nyt- ajatuksella pyritään korostamaan elämää ainutkertaisena ja tärkeänä lahjana. Viimeinen otsikolla viestitetään, että Jumalan rakkaus koskettaa, kutsuu ja lähettää. (Kirkkohallitus 2004, 5–6.)

3.2 Lapsi on osallinen, 2008

Vuonna 2005 asetettiin työryhmä linjaamaan kirkon varhaiskasvatuksen kokonaisuutta ja kehittämään sen sisältöjä. Työskentelyn lähtökohtana olivat kirkon lapsi- ja nuorisotyön strategia sekä valtakunnallinen varhaiskasvatuksen perusteet –asiakirja. Asiakirja auttaa seurakuntia tarkastelemaan ja linjaamaan omaa varhaiskasvatustoimintaansa sekä kehittämään sitä samansuuntaisesti muiden seurakuntien ja koko kirkon linjausten mukaisesti. (Ojell 2008, 121.)

Lapsi on osallinen -asiakirjassa kuvattiin kirkon varhaiskasvatuksen tavoitteita seuraavalla jaottelulla.

- Varhaiskasvatuksen vahvistaminen osana kirkon perustehtävää ja julkisuuskuva.
- Kasteeseen liittyvän yhteydenpidon kehittäminen.
- Lapsen hengellisyyden tukeminen.
- Kokonaisvaltaisen ja osallistavan kasvatuksen painottaminen.
- Lapsen oikeuksien toteutuminen kirkossa.
- Perhelähtöisen ja diakonisen työtteen vahvistaminen.
- Kirkon varhaiskasvatustoiminta kiinnostavana työtehtävänä.
- Vuorovaikutuksen lisääminen kirkon varhaiskasvatuksessa. (Lapsi on osallinen 2008, 28.)

Lapsi on osallinen –asiakirjan tunnettavuutta ja käyttöä tutkittiin vuonna 2010 Webropol-kyselyn avulla. Samalla haluttiin kartoittaa, onko kehittämissiasiakirjojen työstäminen lähtenyt seurakunnissa käyntiin. Tutkimuksen mukaan 41 prosentissa seurakunnissa varhaiskasvatukseen ei oltu tehty kirjattua strategiaa. Kyselyn mukaan syinä tähän pidettiin kiirettä, vastaajien tietämättömyyttä asiasta, asiakirjanteko on vasta tulossa, muutoksia organisaatiossa ja henkilöstössä. Monissa vastauksissa tuli myös ilmi, että esimiehellä ei ollut kovin suurta innostusta aloittaa prosessia. (Kirkkohallitus 2010b.)

Asiakirjan tunnettavuus oli hyvä. Vastaajista 79 prosenttia vastasi tuntevansa asiakirjan hyvin tai jonkin verran. Tähän olivat vaikuttaneet seurakuntiin postitetut kirjeet sekä erilaisilta neuvottelupäiviltä ja koulutuksista saatu informaatio. Selkeä tulos oli myös, että asiakirja ei ollut jäänyt vain linjaukseksi ja suositukseksi, jota ei kyetä hyödyntämään. Asiakirjan avulla oli alettu valmistelemaan paikallisia strategioita tai ainakin suunnittelemaan niiden tekoa. (Kirkkohallitus 2010b.)

Kirkon nelivuotiskertomuksen mukaan Lapsi on osallinen -asiakirja koettiin 18 prosentissa seurakunnista erittäin tärkeänä oman toiminnan kannalta. 13 prosenttia seurakunnista myös ilmoitti, että strategialla on paljon vaikutusta heidän toimintaansa. (Haastettu kirkko 2012, 68.)

3.3 Meidän kirkko- kasvamme yhdessä: kirkon kasvatuksen linjaus 2015

Linjauksen tavoitteena on ajantasaistaa kirkon kasvatuksen perustehtävän sanoitusta, valita kirkon kasvatuksen perustehtävän toteuttamista suuntaavat näkökulmat, laajentaa kasvatuksen perustehtävä koskemaan kaikenikäisiä sekä avata yhteistä keskustelua kasvusta, kasvatuksesta ja niihin liittyvistä käsityksistä sekä kasvatuksen teologiasta seurakunnissa ja koko kirkon tasolla. (Haastettu kirkko 2012, 136.)

Linjauksessa on uutta aiempaan verrattuna se, että kasvatusta sanoitetaan kasvun ilmiön näkökulmasta, ei kasvattajan tai organisaation. Linjauksessa korostetaan myös aikuisten oikeutta saada kasvuunsa tukea. Linjauksen taustalla korostuu kokonaisvaltainen ihmiskäsitys. Tämän ihmiskäsityksen mukaan hengellistä kasvua ei nähdä irrallisena ja jonka pohjalta tuetaan kunkin kasvua omana itsenään, ei kasvua joksikin. (Haastettu kirkko 2012, 136.)

Kasvun tukemisen tavoite on aina henkilöön, ryhmään, aikaan ja paikkaan sidottu, siksi linjaukseen ei kirjattu erillistä tavoitetta. Linjaukseen valittiin teemoiksi kaste, yhteisöllisyys, osallisuus, turvallisuus ja elämänkaari. Linjaus korostaa sitä, että kasvatusta on yksi kirkon perustehtävistä ja sen tulee toteutua seurakunnan jokaisessa työmuodossa. (Haastettu kirkko 2012, 136.)

3.4 Lapset seurakuntalaisina, 2013

Lapset seurakuntalaisina –asiakirjassa kirkon varhaiskasvatuksen painotuksiksi määritellään lapsen kokonaisvaltaisen kasvun tukeminen, lapsi seurakuntalaisena ja yhdessä perheiden kanssa toimimista. Kehittämissasiakirjassa kuvataan kirkon varhaiskasvatuksen neljä kehittämisteemaa; uudet innovaatiot, verkostot, kokoontuva toiminta ja sosiaalinen media. (Kirkkohallitus 2013, 26.)

Kirkon varhaiskasvatus on lasta varten ja sillä pyritään lapsen hyvään. Lapsi elää ja aistii elämäänsä kokonaisvaltaisesti. Lapsi ilmaisee ja elää uskoaan ja hengellisyttä monin eri tavoin. Siksi kaikki lapsen kanssa tehtävä toiminta tukee myös hänen hengellisyttään. Leikkiminen on lapselle luontainen tapa oppia ja jäsentää asioita, myös uskonnollisia asioita ja ilmiöitä. (Ojell 2013, 22.)

Asiakirja kuvaa lasten oikeuksia aikuisten velvollisuuksina. Lapsen oikeuksien kuuleminen nousee kirkon traditiosta sekä YK:n lasten oikeuksien sopimuksesta. Kasteeseen perustuen lapsella on oikeus olla aktiivinen seurakunnassaan ja oikeus tuntee osallisuutta kotiseurakunnassaan. Lapsella on oikeus saada kristillistä opetusta ja kasvatusta niin kotona kuin kirkossakin. (Kirkkohallitus 2013, 20–21.)

Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisen lähtökohtana on lapsi perheineen. Vanhemmat ovat oman perheensä ja lapsensa parhaita asiantuntijoita. Lapsi syntyy sukupolvien ketjuun ja hän hiljalleen hahmottaa oman paikkansa suuressa kokonaisuudessa. Kummien ja isovanhempien merkitys on tärkeää arvojen välittämisen kannalta ja lapsen käsitykseen itsestään. Lapsi kasvaa suhteessa perheeseensä, Jumalaan ja lähiympäristöönsä. Kodin ja seurakunnan kasvatuskumppanuus antaa lapselle mahdollisuuden muodostaa turvallisen Jumaläkäsityksen ja luottavaisen suhteen elämään. (Kirkkohallitus 2013, 10–11.)

4 KAKSI NÄKÖKULMAA TYÖN KEHITTÄMISEEN

4.1 Toiminnan kehittäminen

Kehittämisessä on kyse jonkun asian tai ilmiön lisäämisestä tai lisääntymisestä, kasvusta tai kasvattamisesta. Kyse on muutoksesta organisaation sisällä. Pyrkimyksenä on parantaa ja muuttaa organisaatiota nykyhetkestä tulevaisuuteen. Tulevaisuus nähdään suotuisampana ja myönteisempänä kuin nykyisyys. Jokaisessa organisaatiossa tapahtuu kehittämistä. (Juuti 2011, 27–28.)

Juuti (2011, 13–16) pohtii työn kehittämistä osaamisen, yrittäjyyden, luovuuden ja innovatiivisuuden kehittämisen näkökulmasta. Hänen mukaansa perinteiset kehittämismenetelmät vain ylläpitävät entisiä toimintatapoja ja organisoitumisen muotoja sen sijaan, että ne merkittävästi uudistaisivat niitä uusien vaatimusten mukaisiksi. Kehittämistyötä ohjaavat työkentän muutokset, niin työyhteisön sisäiset kuin ulkoiset.

Varhaiskasvatuksen keskeisenä voimavarana pidetään ammattitaitoista henkilöstöä. Laadukkaan varhaiskasvatuksen kannalta on olennaista, että koko kasvatusyhteisön ja jokaisen yksittäisen kasvattajan ammatillinen osaaminen on vahva. Jatkuva muutos varhaiskasvatus- ja päivähoitopalvelujen toimintaympäristöissä edellyttää osaamisen ja ammatillisten käytänteiden jatkuvaa uudelleenarviointia. Varhaiskasvatuksen arjessa muutoksia aiheuttavat muun muassa kasvatustieteen ja oppimisen teorioiden muuttuminen, vanhempien erilaiset odotukset ja muutokset niin valtakunnallisissa organisaatioissa kuin lähiorganisaatioissakin sekä henkilöstöpoliittiset muutokset. (Mäkitalo 2009, 21.)

Muutosten keskellä on ollut tärkeää huolehtia varhaiskasvatuksen laadusta. Yksi laadun keskeinen osa-alue on henkilökunnan ammatillisen osaamisen kehittäminen. Laadukkaan varhaiskasvatuksen edellytyksenä on oikein kohdistunut, pitkäjänteinen ja asiantunteva kehittämistyö. Tämän työn tarpeet lähtevät varhaiskasvatuksen arjen perustyössä kohdatuista uusista haasteista.

Tällöin tarvitaan uusia menetelmiä ja uutta tieto-taitoa, jotta näihin haasteisiin voidaan vastata. (Mäkitalo 2009, 21.)

Juutin (2011, 28) mukaa työn kehittämiseen liittyy myös vahvasti johtaminen. Johtamisen tavoitteena on saattaa organisaatio kohti parempaa tulevaisuutta. Johtaminen ja kehittäminen ovat Juutin mukaan lähes synonyymiset tästä näkökulmasta. Onnistunut muutos ja kehittäminen vaativat hyvää johtajuutta.

Varhaiskasvatuksen johtaminen on aina kontekstiin sidonnaista (Waniganayake 2014, 66). Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinsaamisessa kuvataankin seurakunnan varhaiskasvatuksen kehittäminen osana paikallista varhaiskasvatusta. Ydinsaamiseen kehittämisen näkökulmasta nostetaan myös tutkiva ja kehittävä työote, strategiatyö sekä organisaatio- ja kehittämisosaaminen. (Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinsaaminen 2011, 4.)

Uusien valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelmien perusteissa pohditaan myös johtajuuden ja kehittämisen näkökulmaa. Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa. (Opetushallitus 2016, 29.)

Varhaiskasvatustoiminnan kehittäminen tapahtuu arkipäivässä. Siihen kulmineituvat henkilöstön koulutus, käytössä olevat strategiat ja kehittämisasiakirjat, oma käyttöteoria, kasvatuskumppanuus, lasten hyvinvoinnista huolehtiminen, työyhteisön toimivuus, arkipäivän jaksaminen, halua uudistua ja monet muut asiat. Kehittäminen voi olla ennalta hyvin suunniteltua, jolloin sitä ohjaavat ja arvioivat ulkopuoliset asiantuntijat ja kouluttajat etukäteen pohdittujen tavoitteiden ja menetelmien kautta. (Ojala 2009, 27.) Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisen

kokonaisuudessa avainasemassa onkin kirkon varhaiskasvatuksen työntekijöiden jatkuva koulutus sekä seurakuntien halu kehittävään keskusteluun ja mahdollisuuksiin tehdä tarpeen mukaan uudenlaisia toiminnallisia ja sisällöllisiä ratkaisuja. (Lapsi on osallinen 2008, 29.)

Kirkon varhaiskasvatuksen kehittäminen edellyttää myös uudenlaista ajattelutapaa lapsen osallisuudesta, aktiivisuudesta ja mukanaolosta seurakunnassa. Vision toteutumisen kantavina rakenteina ovat kirkon varhaiskasvatukseen liittyvän varhaispedagogiikan ja teologian vuoropuhelu, kehittäminen, vahvistaminen ja uusintaminen. Tämän lisäksi kirkon varhaiskasvatuksen nykyisiä toimintamuotoja ja rakenteita on arvioitava, kehitettävä ja laajennettava lasten ja perheiden tarpeita vastaaviksi. Lähtökohtana tässä toiminnassa on kirkon usko ja sen lähtökohdat. Vision toteutumiseksi luodaan kehittämissuunnitelma, jossa tulevat esiin kirkon varhaiskasvatuksen ajankohtaiset suuntaviivat. (Lapsi on osallinen 2008, 29.)

Kehittämällä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa käytännön työn, toimintatapojen ja toimintamuotojen kehittämistä ja arviointia. Se voi olla vanhoista toimintatavoista luopumista, uuden kokeilua tai olemassa olevien toimintojen muokkaamista.

4.2 Strateginen kehittäminen

Strategia on linjauksen tekemistä organisaation tavoitteiden ja visioiden toteuttamiseen. Strategiaan sisältyvät yhteiset askelmerkit, joita seuraamalla saavutetaan haluttu toiminta tai muutos. (Lindroos & Lohivesi 2004, 28–29.) Strategiatyön onnistumisen kannalta on tärkeää, että sen teossa ovat aktiivisesti mukana kaikki sitä toteuttavat työntekijät (Kehusmaa 2010, 38–41). Strategiatyössä on kyse merkityksen luomisesta työlle ja työyhteisölle. Strategia pyritään muuttamaan eläväksi osaksi arkipäivän työtä. (Kehusmaa 2010, 240.) Strategiatyön tulee olla työelämälähtöistä, sillä muutoin strategian vaarana on jäädä ns.

paperistrategiaksi. Tällöin strategian kokonaisuus jää hämäräksi ja strategia ohjaa käytännön toimintaa vain satunnaisesti. (Kehusmaa 2010, 27.)

Strategiatyöskentelyn etenemisessä tulee olla selkeä malli. Alkuun on luotava selkeät tavoitteet työskentelylle. Työyhteisössä tulee olla yhteinen ymmärrys strategiatyöskentelyn perusteista. Esimiesten ja työntekijöiden on sitouduttava hyvin yhteiseen työskentelyyn. Strategian laadinnan jälkeen työyhteisö toteuttaa luomaansa strategiaa. Strategian seuranta ja arviointi tulisi olla säännöllistä ja sitä kautta myös strategian päivitys. (Kehusmaan 2010, 50.)

Seurakuntien käyttöön on tehty valtavasti erilaisia strategioita, linjauksia ja kehittämissasiakirjoja. Koko Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kehittämisen suuntaviivoja on määriteltä Meidän kirkko -osallisuuden yhteisö –strategiaan. Lisäksi kokonaiskirkon strategian alle luotu tarkempia alakohtaisia ja teemoihin liittyviä linjauksia. Vuosien 2008–2011 aikana valmistui 20 erillistä strategista asiakirjaa, joiden pyrkimyksenä oli tukea seurakuntien toimintaa yhteisen linjauksen mukaisesti. (Haastettu kirkko 2012, 61–62.)

Kirkko kuvaa ja arvioi toimintaansa nelivuotiskertomusten avulla. Nelivuotiskertomuksissa tarkastellaan valtakunnallisesti tietyn ajanjakson merkittäviä tapahtumia, tavoitavuutta, linjauksia ja haasteita. Viimeisin julkaistu nelivuotiskertomus nimeltään Osallistuva luterilaisuus kuvasi kirkon työtä vuosina 2012–2015. Kertomusten on tarkoitus tukea seurakuntien suunnittelua ja kehittämistoimintaa (Haastettu kirkko 2012, 7).

Lapset seurakuntalaisina –kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirjan yhtenä tavoitteena on toimia paikallisseurakuntien varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirjojen työstämisen taustalla (Kirkkohallitus 2013, 5). Kokonaiskirkollinen strategia ohjaa myös painotuksillaan ja sanoituksillaan teologista ajattelua varhaiskasvatuksessa.

Seurakunnille tehdyn kyselytutkimuksen perusteella todettiin, että strategiatyöskentely oli koettu myönteisenä. Strateginen kehittäminen oli tuonut seurakunnan toimintaan selkeyttä ja pitkäjänteisyyttä sekä auttanut hahmottamaan

suuria linjoja. Esiin oli noussut ajankohtaisia teemoja ja haasteita, joihin seurakunnan pitäisi pystyä vastaamaan. Kirkkoherrat arvioivat, että strategian laadinnan myötä seurakunnissa oli tultu paremmin tietoisiksi toimintaa ohjaavista arvoista. Myös kirkon perustehtävä oli kirkastunut ja seurakunnan identiteetti vahvistunut. Esimiesten oli helpompi luotsata työntekijöitään, kun tavoitteet ja perusteet päätöksenteolle olivat selvät. Strategiatyöskentely oli auttanut ymmärtämään tavoitteiden asettamisen ja seurannan merkitystä kehittämisen työvälineenä. (Keskitalo 2016, 20.)

Strategiaa tulee päivittää ja samalla arvioida edellisen version toteutumista. Päivitystä ohjaavat muutokset työkentässä, henkilöstössä ja taloudessa. Niin päivittämisessä kuin uusien linjausten luomisessa vaaditaan johtajuudelta paljon. Hyviä johtajuustaitoja tarvitaan strategia työskentelyn jokaisessa vaiheessa. (Kehusmaa 2010, 40–45.)

Strategisella kehittämisellä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa strategioiden, kehittämisasiakirjojen ja linjausten tekoa sekä niiden päivittämistä. Työtä kehitetään siis luomalla linjauksia siitä, mihin suuntaan työtä halutaan kehittää ja mitkä asiat ohjaavat työtä.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tämän opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi kirkkohallitus. Tutkimuksen taustalla oli kirkkohallituksen toive selvittää, miten Lapset seurakuntalaisina -asiakirja on otettu käyttöön paikallisseurakunnissa. Toiveena oli myös saada palautetta, mitkä asiakirjan sisällöistä olivat hyödyllisiä. Yhteistyössä kirkon varhaiskasvatuksen asiantuntija Raija Ojellin kanssa rajattiin opinnäytetyön kohteeksi yhden hiippakunnan alue.

Hiippakunnaksi valittiin Tampereen hiippakunta sen vuoksi, että sen alueella on hyvin erikokoisia ja eri rakenteellisia seurakuntia ja seurakuntayhtymiä. Haastateltavat seurakunnat valittiinkin sillä perusteella, että ne edustaisivat organisaatioiltaan erilaisia seurakuntia. Seurakunnat valittiin yhdessä kirkon varhaiskasvatuksen asiantuntija Raija Ojellin kanssa. Seurakuntien sijainnilla hiippakunnan alueella ei ollut merkitystä niiden valinnassa.

Lahden seurakuntayhtymä	Seurakuntayhtymä
Hämeenlinna-Vanajan seurakunta	Seurakunta seurakuntayhtymän alaisuudessa
Ylöjärven seurakunta	Suuri itsenäinen seurakunta
Lammin ja Tuuloksen seurakunnat	Pienet maalaisseurakunnat

KUVIO 2. Tutkituksessa mukana olevat seurakunnat ja valinnan peruste

Toisaalta rajausta perusteltiin sillä, että Tampereen hiippakunnassa kasvatuksen asiantuntijan (ent. hiippakuntasihtööri) työnkuva oli laajennettu. Tutkimuksen kannalta oli mielenkiintoista selvittää, oliko tällä vaikutusta paikallisseurakuntien

hiippakunnasta saamaan tukeen. Tutkimuksessa tätä näkökulmaa ei kuitenkaan korostettu, mutta siitä esitettiin haastattelussa yksi kysymys.

Oma kiinnostukseni kirkon varhaiskasvatuksen kehittämiseen muovasi myös tutkimuksen näkökulmaa ja sisältöä. Työni lapsityönohjaajana oli juuri ennen opintoja sisältänyt paikallisen kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirjan syntyprosessin. Ymmärrys yhteiskunnallisten ja paikallisten ilmiöiden vaikutuksesta kirkon toimintaan oli prosessin aikana konkretisoitunut. Mielenkiintoista oli selvittää, millaisia ilmiöitä toisaalla kohdataan ja miten niihin reagoidaan.

Tutkimuksen tavoitteena on kuvata Tampereen hiippakunnan alueella tehtyä kirkon varhaiskasvatuksen nykytilaa, sen kehittämistä ja varhaiskasvatustyöhön vaikuttavia yhteiskunnallisia ja paikallisia ilmiöitä.

Tutkimuskysymykset ovat:

- Millaista on kirkon varhaiskasvatus Tampereen hiippakunnan alueella?
- Millaiset yhteiskunnalliset ja paikalliset ilmiöt haastavat kirkon varhaiskasvatusta Tampereen hiippakunnan alueella?
- Miten kirkon varhaiskasvatusta kehitetään ja millaista tukea siihen tarvitaan?

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen tavoitteena oli tutkia työelämän käytäntöjä, ilmiöitä, valintoja ja niiden perusteluita. Tutkimusaineisto kerättiin haastatteluiden avulla. Aineisto koostui neljän Tampereen hiippakuntaan kuuluvan seurakunnan varhaiskasvatustajien haastattelusta. Haastattelu sopi tutkimusmenetelmäksi tähän opinnäytetyöhön, koska se mahdollisti vastauksien tarkentamisen ja syventämisen. Aihetta ei ole ennalta tutkittu, ja siksi vastausten suuntaa oli vaikea

ennustaa. (Hirsjärvi & Hurme 2011, 35.) Haastattelu antoi haastateltaville mahdollisuuden vastata kysymyksiin heille tutuilla termeillä ja ilmaisulla.

Tässä opinnäytetyössä tutkimusprosessi oli induktiivinen. Tavoitteena oli löytää yksittäisistä kuvauksista yleisempiä käsityksiä, ilmiöitä ja toimintamalleja. Tarkoituksena oli kuvata saman työalan kehittämistä maantieteellisesti rajatulla alueella. Haastateltavien vastauksilla pyrittiin saamaan käsitys paikallisesta tilanteesta, mutta myös tietoa yleisemmistä haasteista kirkon varhaiskasvatuksessa.

Hirsjärven ja Hurmeen (2011, 48, 52) mukaan teemahaastattelussa ihmisten tulkinnat asioista ja niiden saamat merkitykset ovat keskeisiä. Haastateltavan antama informaatio on tutkimuksen kohteena. Tarkoituksena on saada haastattelusta mahdollisimman informatiivinen ja antaa haastateltavalle tilaa kuvata paikallaisia haasteita ja prosesseja. Teemahaastattelu mahdollistaa tarkentavien kysymysten ja jatkokysymysten teon, joiden avulla pyritään saamaan tutkimusta parhaiten hyödyttävää tietoa.

5.3 Aineistonkeruu

Aineisto kerättiin huhti- toukokuussa 2016 neljän teemahaastattelun avulla. Haastattelut tehtiin haastateltavien työpaikoilla. Haastatteluista sovittiin puhelimitse ja haastateltaville lähetettiin sähköpostitse saatekirje (Liite 1) ennen haastattelun tekoa. Saatekirjeessä haastateltaville kerrottiin aiheet, joista oli tarkoitus keskustella. Haastattelurunkoa ei haastateltaville lähetetty ennakoon.

Haastattelujen kesto vaihteli puolen tunnin ja puolentoista tunnin välillä. Tähän vaikuttivat haastateltavien määrä haastattelussa. Kaksi haastatteluista toteutettiin yksilöhaastatteluna, yksi ryhmähaastatteluna ja yksi haastattelu käynnistyi yksilöhaastatteluna ja päättyi parihaastatteluna. Haastateltavat oli organisaatioissaan varhaiskasvatuksen esimiehiä, paitsi yhdessä seurakunnassa haastatteluun osallistuivat seurakunnan kolme lastenohjaajaa. Tällä saattoi olla

vaikutus käsityksiin työn strategisesta kehittämisestä. Selittävänä tekijänä voidaan pitää haastateltavien erilaista koulutustaustaa ja roolia omassa organisaatiossaan.

Haastattelurunko (Liite 2) rakennettiin tutkimuskysymyksiin peilaten. Haastattelukysymykset jaettiin viiteen teemaan, joiden alle koottiin teemaa tarkentavia kysymyksiä. Teemoiksi valittiin seurakunnan taustatiedot, varhaiskasvatuksen kehittämistarpeet, strateginen kehittäminen, Lapset seurakuntalaisina -asiakirja ja tuen tarve. Tein ennen varsinaisia haastatteluja yhden testihaastattelun, josta haastateltavalta saatu palaute auttoi muokkaamaan haastattelurungosta ja kysymyksistä paremmin informaatiota tuottavia.

Haastattelut tallennettiin erillisellä nauhurilla, josta ne litteroitiin kirjalliseen muotoon. Litteroinnin avulla aineiston käsittelyä ja sen analysointia pyrittiin selkeyttämään. Aineiston kirjallinen muoto auttoi aineistoa analysoitaessa hahmottamaan paremmin kokonaisuuksia ja asiayhteyksiä.

5.4 Aineiston analyysi

Aineiston käsittely, purku ja analysointi on hyvä tehdä pian haastatteluiden tekemisen jälkeen. Aineisto on tällöin vielä tuoreessa muistissa ja siihen on vielä mahdollista tehdä täydennyksiä ja tarkennuksia. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 135.) Ruusuvuoren (2010, 425) mukaan yksityiskohtainen litterointi ei ole tarpeen, jos tutkimuksen pääpaino on haastattelun tuottamassa asiasisällöissä. Tärkeää on kuitenkin litteroida haastattelijan esittämät kysymysmuodot, jotta voidaan tarkastella kysymyksenasettelun vaikutusta saatuun vastaukseen. Tässä opinnäytetyössä aineisto litteroitiin haastatteluiden päätyttyä touko- kesäkuussa 2016. Litteroidessa loin aineistolle otsikoita haastattelurungosta, jotta analysointi olisi selkeämpää. Litteroitua aineistoa kertyi 38 liuskaa.

Litteroinnin jälkeen luin aineistoa huolellisesti läpi. Tein merkintöjä aineistoon ja pyrin sisäistämään sen informaatiota. Merkitsin tekstiin alleviivauksin ja ympyröin keskeisiä sisältöjä ja kirjoitin marginaaliin käsiteltävän teeman ja avainsanoja. Analysoin haastattelut teemoittelun avulla. Kokosin samaan teemaan liittyvät ajatukset erilliselle paperille. Yksi esimerkki tällaisesta teemasta on päiväkerhotoiminnan maksullisuus ja sen mahdolliset perustelut.

	Onko päiväkerho toiminta maksullista?	Perusteluita, kommentteja
Lahden seurakuntayhtymä	Ei	Laskuttaminen kalliimpaa kuin maksun avulla saatu tuotto. Ei juuri kilpailuasetelmaa kunnan puolelta.
Hämeenlinna-Vanajan seurakunta	Kyllä	Laatu näkökulma, toiminta ammattilaisten ohjaamaa, ei vapaaehtoisten pyörittämää. Kaupungin palveluseteli ei ylety seurakunnan kerhotoimintaan.
Ylöjärven seurakunta	Kyllä	Kunnalla kerhomuotoista toimintaa, joka myös maksullista.
Lammin ja Tuuloksen seurakunnat	Ei	Ylimääräinen kerhopäivä maksullinen.

KUVIO 3. Esimerkki aineiston käsittelystä: Päiväkerhotoiminnan maksullisuus ja sen mahdolliset perusteet

Teemoittelin aineistoa haastattelurungon jäsenyyksen mukaisesti. Kanasen (2012, 117) mukaan teemoittelu onkin teemahaastattelulla kerätyille aineistolle luonteva jäsenystapa. Kaikille haastateltaville esitettiin kysymykset samoista

teemoista. Aineistoa tarkastellessa on hyvä keskittyä siihen tietoon, mikä on olennaista tutkimuskysymysten kannalta (Alasuutari 2014, 40). Poimin aineistosta informaatioltaan merkittäviä ydinsisältöjä ja kirjasin ne ylös. Aineistosta löytyi myös uusia teemoja, jotka olivat informaatioltaan merkittäviä tutkimuksen kannalta. Uusia teemoja olivat johtamisen kysymykset, yhteistyö kunnan varhaiskasvatuksen kanssa sekä kirkon organisaatorakenteiden vaikutus työn kehittämiseen.

Tavoitteena oli löytää yhtäläisyyksiä ja eroja eri haastatteluiden sisältöjen välillä. Analyysiyksikkönä käytin ajatuskokonaisuutta. Pienempien yksiköiden käyttö ei tässä tutkimuksessa antanut merkittävää lisäarvoa tutkimuskysymysten näkökulmasta. Kuvasin ensin seurakunnittain aineistoa ja lopulta tein johtopäätöksiä kirjoitetun tekstin ja muistiinpanojeni avulla. Pyrin nostamaan aineistosta kaikille yhteisiä informatiivisia teemoja ja tekemään niistä johtopäätöksiä kuvattavasta teemasta.

Yhdestä haastattelusta sain myös kirjallista aineistoa. Saatua aineistoa käytin tukemaan haastattelusta saatua informaatiota. Tässä opinnäytetyössä en erityisesti keskittynyt analysoimaan kirjallisten aineistojen sanamuotoja. Käsitteelin kirjallisia aineistoja kuten muutakin lähdekirjallisuutta opinnäytetyössä. Analyysi tässä opinnäytetyössä oli aineistolähtöistä.

Tämän opinnäytetyön tutkimustulokset ovat siis haastattelusta saatujen tietojen kuvausta ja niistä tehtäviä johtopäätöksiä. Koska haastateltavia seurakuntia oli vain neljä, ei saatava tieto ole yleistettävissä. Tämän opinnäytetyön tuottama informaatio on siis ennemminkin kuvailevaa kuin uutta luovaa.

6 KIRKON VARHAISKASVATUKSEN NYKYTILA JA HAASTEET TAMPEREEN HIIPPAKUNNAN ALUEELLA

6.1 Tampereen hiippakunta

Hiippakunta on kirkollinen hallintoalue, jota johtavat piispa, tuomiokapituli sekä hiippakuntavaltuusto. Tampereen hiippakunnan piispana toimii Matti Repo, joka toimii myös tuomiokapitulin puheenjohtajana. Hiippakuntavaltuustoa johtaa tehtävään valittu maallikko. (Tampereen hiippakunta 2016.)

Tampereen hiippakuntaan on kuulunut vuodesta 2015 lähtien 48 seurakuntaa ja 3 seurakuntayhtymää. Seurakunnat jakautuvat lisäksi kahdeksaan rovastikuntaan. (KUVIO 4) (Tampereen hiippakunta 2016.) Hiippakuntaan kuului 616 000 seurakuntalaista vuonna 2015 (Kirkkohallitus 2016, 13).

KUVIO 4. Tampereen hiippakunnan maantieteelliset rajat (Tampereen hiippakunta 2016).

Hiippakunnan tehtäviin kuuluu alueen seurakuntien työn tukeminen. Tampereen hiippakunnassa tämä toteutetaan yhdessä seurakuntien kanssa ohjauksen, valmennuksen, konsultoinnin, neuvonnan ja koulutuksen avulla. Hiippakunta pyrkii työllään tukemaan niin työyhteisöjä, työntekijöitä, esimiehiä kuin hallintoakin. Ohjauksen ja kehittämisen asiantuntijana Tampereen hiippakunnassa toimii Mikko Sulander. Hänen tehtäviinsä kuuluu muun muassa kirkon varhaiskasvatukseen liittyvät kysymykset. (Tampereen hiippakunta 2016.)

6.2 Lahden seurakuntayhtymä

6.2.1 Varhaiskasvatustyön organisaatio ja kokoontuva toiminta

Lahden seurakuntayhtymä sijaitsee Tampereen hiippakunnan itäisimmässä eli Hollolan rovastikunnassa (Tampereen hiippakunta 2016). Lahden seurakuntayhtymän alueella asuu noin 88 000 seurakuntalaista (Seurakuntien väkiluvut talousalueittain 2015). Lahden seurakuntayhtymään kuuluvat Joutjärven, Salpausselän, Keski-Lahden, Nastolan ja Launeen seurakunnat. Nastolan seurakunta liittyi Lahden seurakuntayhtymään vuoden 2016 alusta.

Tutkimuksessa haastateltiin johtavaa varhaiskasvatuksen ohjaaja Päivi Hyystinmäki-Suomea. Haastattelun lopussa mukaan liittyi varhaiskasvatuksen ohjaaja Suvi Hytti, joka kuvasi tarkemmin yhteistyötä kunnan varhaiskasvatuksen kanssa.

Seurakuntayhtymässä tehtiin organisaatiomuutos vuonna 2015. Johtava varhaiskasvatuksen ohjaaja Päivi Hyystinmäki-Suomi työskentelee seurakuntayhtymän palveluksessa. Kaikki lastenohjaajat ovat myös hallinnollisesti seurakuntayhtymän alaisuudessa. Lastenohjaajien liikuteltavuus mahdollistuu heidän ollessaan hallinnollisesti seurakuntayhtymän työntekijöitä paikallisseurakuntien sijaan.

Muutoksen yhteydessä kaikki viisi varhaiskasvatuksen ohjaajaa siirrettiin työnjohdollisesti seurakuntayhtymästä paikallisseurakuntiin. Heidän hallinnollisena esimiehenään toimii johtava varhaiskasvatuksen ohjaaja, mutta päivittäisestä työnjohdosta vastaavat seurakuntien kirkkoherrat. Lastenohjaajien esimiehenä toimivat edelleen varhaiskasvatuksen ohjaajat. Lastenohjaajina Lahden seurakuntayhtymässä työskentelee 45 henkilöä, lisäksi heillä on tarvittaessa töihin kutsuttavia sijaisia.

Keväällä 2016 seurakunnat pitivät Lahden seurakuntayhtymän alueella 25 iltapäiväkerhoa sekä 30 varhaiskasvatuksen päiväkerhoa. Päiväkerhotoiminta on perheille maksutonta. Lahden seurakuntayhtymän alueella on myös eroja osallistujamäärissä. Toisella alueella kerhoihin on jonoa ja toisella alueella kerhoissa on väljempää.

Pyhäkoulutyö on edelleen Lahdessa aktiivista. Pyhäkoulutyön organisointi on kirjattu jokaisen seurakunnan alueella yhden alueen lastenohjaajan tehtävänkuvaan yhdessä hoidettavaksi hänen esimiehensä kanssa. Aiemmin tehtävä oli varhaiskasvatuksen ohjaajien vastuulla, mutta tehtävänkuvien laajuus ajoi muutokseen. Nimetyt lastenohjaajat hankkivat pyhäkoulunohjaajat, huolehtivat heidän koulutuksistaan ja kokouksistaan eli toimivat ns. vanhan ajan pyhäkoulusihteereinä. Varhaiskasvatuksen ohjaaja on mukana yhteisissä koulutuksissa ja kokouksissa.

6.2.2 Yhteistyökumppanit

Lahden seurakuntayhtymä ja Lahden kaupunki ovat vuonna 2013 tehneet yhdessä linjauksen, joka ohjaa myös seurakunnan ja päivähoidon yhteistyötä. Linjauksessa käsitellään erikseen varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomuksellista orientaatiota ja etiikan ja katsomuksen sisältöalueita esiopetuksessa. Linjauksen pohjana on käytetty valtakunnallisia varhaiskasvatuksen perusteita (Stakes 2005) sekä Lahden kaupungin oma varhaiskasvatussuunnitelmaa. (Lahden seurakuntayhtymä 2013.)

Seurakunnan ja kunnan varhaiskasvatuksen yhteistyölinjaukseen on kirjattu myös alueryhmä-työskentely, joiden avulla pyritään tukemaan varhaiskasvatuksen uskonto- ja katsomuskasvatusta. Alueryhmät kokoontuvat seurakunnittain 2–4 kertaa vuodessa. Ryhmiin osallistuvat päivähoidosta nimetyt lastentarhanopettajat sekä tarvittaessa johtajat. Seurakunnalta mukana on alueen työalasta vastaava varhaiskasvatuksen ohjaaja. Alueryhmissä pohditaan myös yhteisen koulutuksen tarpeita uskontokasvatukseen liittyen. Ryhmässä esitellään myös uusia materiaaleja ja suunnitellaan yhdessä joulun- ja pääsiäiskirkkoja. Alueryhmässä on käyty läpi Seurakunta varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen yhteistyökumppanina -esitteen neljän korin mallia.

6.2.3 Varhaiskasvatuksen kehittäminen

Lahden seurakuntayhtymässä on tehty oma varhaiskasvatuksen asiakirja vuonna 2011 ja sitä on päivitetty vuonna 2014. Ensimmäisen asiakirjan pohjana käytettiin Lapsi on osallinen -kehittämisasiakirjaa. Tämän lisäksi heillä oli prosessissa mukana ulkopuolinen konsultti. Lahdessa päätettiin tehdä kaksi eri versiota asiakirjasta, toinen jaettavaksi yhteistyökumppaneille ja toinen jaettavaksi työntekijöille. Asiakirjan päivityksessä hyödynnettiin Lapset seurakuntalaisina -asiakirjaa.

Lapset seurakuntalaisina –asiakirja koettiin Lahdessa aluksi kokonaisuutena vieraaksi. Heille työskentelyn pohjana toimivat tietyt painopisteet asiakirjasta. Tärkeää oli, että asiakirjan luettavuus säilyy ja siksi vain osa asiakirjan sisällöistä valittiin käyttöön. Erityisesti asiakirjan osiot kaksi (Tätä painotamme) ja kolme (Tätä kehitämme) herättivät keskustelua ja niiden sisällöillä oli merkitystä. Innovaatiot ja sosiaalinen media painopisteinä laittoivat miettimään, miten tämä Lahdessa näkyy. Verkkotyön merkitys koettiin tärkeäksi ja sitä tekeväälle haluttiin varata siihen riittävästi työaika. Asiakirja koettiin hyväksi työkaluksi oman varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelman työstämiseen.

Paikalliseen varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirjaan painotuksiksi kirjattiin teemat kaste ja kasvatus, avoimet varhaiskasvatuspalvelut, perhediakonia ja

vapaaehtoisuus. Näiden painopisteiden avulla halutaan pitää huolta, että lapset saavat seurakunnassa kaiken sen, mitä heille kasteen perusteella kuuluu. (Lahden seurakuntayhtymä 2014.)

Vapaaehtoistyö oli yksi Lahden seurakuntayhtymän varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelmaan valituista painopisteistä. Vapaaehtoistyön avulla mahdollistuu laaja-alainen kasvatustyö. Seurakunnan varhaiskasvatuksessa vapaaehtoiset tukevat kasvatustyötä ammattikasvattajien rinnalla niissä tehtävissä, jotka soveltuvat vapaaehtoisena tehtäviksi. Vapaaehtoistyöntekijän vastuu on tavallisen ihmisen vastuuta lähimmäisestään. (Lahden seurakuntayhtymä 2014.) Hyystinmäki-Suomen mukaan ryhmän- ja lasten ohjaus tulee olla ammatillista, koska lapsi ei kykene itse suojelemaan itseään. Vapaaehtoisia rekrytoidessa onkin oltava erittäin tarkkana, keitä ja millaisia aikuisia lapsiryhmässä toimii. Lahdessa on hyviä kokemuksia esimerkiksi Launeen kirkolta, jossa Launeen miestyö käy ohjaamassa iltapäiväkerholaisille puutöitä.

6.2.4 Haasteita ja mahdollisuuksia

Hyystinmäki-Suomi pohti kirkon työaikajärjestelmien eroja työntekijöitä eriarvoistavana. Lastenohjaajien työajallisuus tekee heistä haasteellisia työaikakorvausten vuoksi. Talouden kiristyessä kirkon suurimman työntekijäryhmän palkoista pyritään säästämään. Seurakuntayhtymän tiukka henkilöstösuunnitelma tuntuu myös varhaiskasvatuksessa toiminnoissa. Eläköitymisten myötä ei kaikkia lastenohjaajien paikkoja ole täytetty. Tämä näkyy niin, että jollain alueilla ei pystytä tarjoamaan niin paljon kerhotoimintaa kuin olisi tarve ja kerhopaikkoihin on jonoa.

Perhekerhotyön alkujuurille palaamista Hyystinmäki-Suomi ajattelee mahdollisena kehityssuuntana henkilöstön vähenemisen näkökulmasta. Perhekerhot käynnistyivät aikoinaan vapaaehtoisten äitien pyörittäminä. Nykyään perhekerhot ovat työntekijöiden vetämiä, mutta resurssien supistuessa on mietittävä vaihtoehtoisia toteuttamistapoja.

Lahdessa kunnallista varhaiskasvatuksen kerhotoimintaa on vähän. Kerhomuotoiselle varhaiskasvatukselle ei seurakunnalla siis ole todellista kilpailijaa. Lahden kunta ei päättänyt rajata päivähoito-oikeutta, joten tällä päätöksellä itsessään ei ole vaikutuksia seurakunnan toimintaan kävijämääriä lisäävänä tai supistavana toimenä.

Hiippakunnasta on tuettu hyvin lahtelaista varhaiskasvatusta. Seurakuntaliitosten yhteydessä on saatu tukea muutosprosessiin. Tuki on ollut luonteeltaan työnohjauksellista ja konsultointia. Toisinaan hiippakunnan työntekijä on ollut mukana lastenohjaajien koulutuspäivässä, mikä onkin koettu erittäin onnistuneeksi ratkaisuksi. Rovastikunnallisia varhaiskasvatuksen ohjaajien tapaamisia on muutaman kerran vuodessa, mutta niihin johtava varhaiskasvatuksen ohjaaja ei osallistu.

Pedagoginen johtajuus mietityttää Hyystinmäki-Suomea. Hänen mukaansa siihen tarvittaisiin lisää tukea. Miten lastenohjaajien pedagogista osaamista voisi vahvistaa ja tehdä enemmän näkyväksi? Tärkeää olisi ensin sitouttaa esimiehet pedagogiseen kehittämiseen ja sitä kautta myös lastenohjaajat sitoutuisivat siihen.

6.3 Ylöjärven seurakunta

6.3.1 Ylöjärven seurakunnan varhaiskasvatustoiminnan organisaatio ja kokoon-tuva toiminta

Ylöjärvi on tasaisesti kasvava kunta Tampereen länsipuolella. Asukkaita kunnassa on noin 32 000 ja heistä lähes 25 000 kuuluu Ylöjärven seurakuntaan. Ylöjärven seurakunta kattaa koko Ylöjärven kaupungin alueen. Tuoreimmat kunta – ja seurakuntaliitokset tapahtuvat vuonna 2007 Viljakkalan ja vuonna 2009 Kurun liittyttyä Ylöjärveen. (Ylöjärven kunta 2016; Ylöjärven seurakunta 2013.)

Tutkimuksessa haastateltiin Ylöjärven seurakunnan lapsityönohjaaja Ulla Rapiota. Ulla Rapio on työskennellyt Ylöjärven seurakunnassa vuodesta 1986

lähtien lapsityönohjaajana. Ylöjärven seurakunnassa työskentelee kaksi lapsityönohjaajaa ja 25 lastenohjaajaa. Lastenohjaajien työkuva on jaettu niin, että 11 heistä työskentelee koululaisten iltapäivätoiminnan parissa ja 14 varsinaisessa varhaiskasvatuksessa. Toinen lapsityönohjaaja vastaa iltapäiväkerhotoiminnasta ja pyhäkoulut. Toisen lapsityönohjaajan vastuulla on pikkulapsityö. Lisäksi Ylöjärven seurakunnalla on Pappilan perhetalo, jonka toiminnasta vastaa teologi. Perhetalolla työskentelee kaksi työntekijää.

Keväällä 2016 Ylöjärven seurakunnassa toimi viisi iltapäiväkerhoa, 17 päiväkerhoryhmää sekä 10 perhekerhoa. Päiväkerhotoiminnasta peritään osallistujilta kausimaksu. Näiden lisäksi seurakunta järjestää toukkatupaa raskaana oleville ja vauvojen äideille, lapsiparkkia sekä pyhäkoulua. Ylöjärven seurakunnalla on oma Raamattuhuone, joka pohjautuu Godly Play -pedagogiikkaan. Perhetalolla koontuu eriteemoin ryhmiä muun muassa parisuhderyhmiä, eroryhmiä ja lukupiirejä maahanmuuttajataustaisille äideille. Lisäksi heillä on lasten omia kirkkoja, pääsiäis- ja jouluvaelluksia ja erilaisia tapahtumia.

Pyhäkoulutyö ei ole kovin aktiivista Ylöjärvellä. Pyhäkouluohjaajina toimivat muutammat innokkaat vapaaehtoiset, joilla itsellään on omia pieniä lapsia. Pyhäkoulua pidetään messun yhteydessä sakastipyhäkouluna. Pyhäkoulunohjaajia tuetaan koulutuksen ja materiaalien avulla.

6.3.2 Yhteistyökumppanit

Seurakunta on tehnyt aktiivisesti yhteistyötä alueellaan asuvien vanhoillislestadiolaisten kanssa. Vuonna 2005 yhteisten keskustelujen päätteeksi syntyi riittävä luottamus ja molemminpuolinen kunnioitus, mitkä mahdollistivat vanhoillislestadiolaisten lasten ja perheiden osallistumisen päivä- ja perhekerhoihin. Rapio pohtii, että nyt vanhempina oleva sukupolvi omaa erilaisen katsantokannan yhteistyön mahdollisuuteen kuin heidän vanhempansa, vaikka heillä on edelleen tiukat linjauksensa. Onnistunut yhteistyö on vaatinut yhteistä keskustelukulttuuria ja asioiden sanoittamista yhteisymmärryksen luomiseksi. Päiväkerhoon osallistuvien lasten vanhoillislestadiolainen perhetausta on edellyttänyt lastenohjaajilta

käytännön järjestelyitä, erilaisuuden huomioimista toimintaa suunnitellessa, ymmärrystä ja yhteisiin pelisääntöihin sitoutumista. Vanhoillislestadiolaisten osallistuminen kerhotoimintaan on vaikuttanut myönteisesti kerhojen kävijämäärien pysymiseen samalla tasolla jo useamman vuoden ajan.

Seurakunnalla on ollut aiemmin yhteistyötä neuvolan kanssa, mutta viime vuosien kiireet ovat kuihduttaneet sen. Moni projektimuotoinen työ on vienyt aikaa voimavaroja niin perustyön kehittämiseltä kuin yhteistyöltä kunnan varhaiskasvatuksen kanssa. Pienten lasten kiusaamisen ehkäisy on ollut seurakunnan ja kunnan yhteisenä projektina kuluneen vuoden aikana. Yhteistyötä ja verkostoja pidettiin kuitenkin Ylöjärvellä tärkeinä ja niihin uskottiin nyt löytyvän pian paremmin aikaa ja resursseja. Yhteistyötä kunnan uuden varhaiskasvatusjohtajan kanssa onkin jo käynnistely yhteisten tapaamisten avulla.

Ylöjärvelle perustettiin lahjoitusvaroin Godly play- menetelmään perustuva Raamattuhuone. Mallia ja tukea Raamattuhuoneen kokoamiseen saatiin Nokian seurakunnasta, missä sijaitsee Suomen ensimmäinen Raamattuhuone. Raamattuhuoneella vierailevat päivähoidon ryhmiä, koululuokkia seurakunnan omia varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan ryhmiä. Vuonna 2015 Raamattuhuoneelta tilastoitiin 2400 käyntikertaa, mikä on hurja kehitys alkuvuosien 300-500 käyntiin. Raamattuhuoneessa on myös päiväkotien ja koulujen käyttöön materiaalilainaamo, mistä opettajat voivat lainata materiaaleja opetuskäyttöön. Olettamuksena on, että materiaaleja käyttävä on osallistunut aiemmin Raamattuhuoneen tilaisuuteen ja opettajalla on käsitys, miten materiaalia käytetään.

Rovastikunnallista yhteistyötä tehdään muun muassa vuosittaisten suurten pyhäkoulujuhlien järjestämisessä ja lastenohjaajien yhteisessä kouluttamisessa. Godly Play-verkostossa mukana oleminen on myös koettu tärkeäksi.

6.3.3 Seurakunnan varhaiskasvatuksen kehittäminen

Päiväkerhotoiminta on Rapon mukaan kehittynyt sisällöllisesti paljonkin. Mallin mukaan askartelu ja kädentaitopainotteisuus ovat muuttuneet monipuoliseen ja

lapsen luovuuden sallivaan varhaiskasvatustoimintaan. Musiikki, leikit, kädentaidot, hartaus, luonto ja ulkoilu rytmittävät luontevasti kerhojen arkea. Lastenohjaajien rooli on kehittynyt enemmänkin lapsen rinnalla kulkijaksi opettajuuden sijaan. Lapsi on itse aktiivinen toimija kerhossa. Tähän ovat vaikuttaneet lastenohjaajien koulutuksien ajantasaistaminen ja sitä kautta ammatillisuuden kehittyminen nykyajan pedagogiikan tasolle. Ylöjärven seurakunta on tehnyt pitkän ja määrätietoisen prosessin Jyväskylän kristillisen opiston kanssa henkilöstön koulutusten päivittämisessä.

Ylöjärven seurakunnan varhaiskasvatukselle ei ole tehty omaa varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelmaa. Syinä tähän Rapio arvelee, ettei omaan asiakirjaan ole ollut tarvetta. Toisaalta työn hektisyys, projektit ja muutokset työssä ovat vieäneet voimavaroja kehittämissuunnitelman teolta. Seurakunnalla on yhteinen strategia, jossa on yhteisiä painopisteitä. Varhaiskasvatuksen painopisteet mukautuvat koko seurakunnan strategiaa. Seurakunnan varhaiskasvatustyössä on toki omat toimintasuunnitelmiin kirjatut painopisteet, mutta niitä ei ole kirjattu kehittämissuunnitelman muotoon. Kunnan kanssa on käyty yhdessä läpi varhaiskasvatussuunnitelmaa ja sen merkitystä yhteistyölle.

Sosiaalisen median hyödyntämiseen ja sen vaatimien työvälineiden hankkimiseen on ryhdytty panostamaan. Esimerkiksi Raamattuhuoneella on oma Instagram -tili, minkä avulla toimintaa onkin tehty hienosti näkyväksi. Tiedotusta sosiaalisen median kautta on lisätty koko seurakunnassa.

Lapsivaikutusten arviointia on Ylöjärvellä hyödynnetty päätöksenteon valmistelussa. Kahden kiinteistön lopettamispäätöstä valmistellessa tehtiin lapsivaikutusten arviointi, jossa kuultiin alueen lasten ja perheiden kantoja asiaan. Lapset kertoivat omista näkemyksistään piirtäen ja vanhemmat keräsivät nettiadressin, joka toimitettiin päätöksentekijöille. Tilojen lakkauttamisesta on toistaiseksi luovuttu osin lapsivaikutusten arvioinnin ja osin henkilöstövaihdosten takia.

6.3.4 Haasteita ja mahdollisuuksia

Taloudellinen tilanne on Ylöjärven seurakunnassa kohtalainen. Ylöjärvi on kasvava kunta ja sitä kautta seurakuntakin saa lisää jäseniä. Vanhoillislestadiolaisten määrä seurakunnan alueella nähdään jäsenmäärän kannalta positiivisena voimavarana. Rapio pohtii kirkon kannanottojen vaikutusta kirkosta eroamiseen. Kirkon ottaessa kantaa esimerkiksi tasa-arvoiseen avioliittolakiin, saattaa osa seurakuntalaisista kokea sen vakaumuksensa vastaisiksi ja siitä syystä erota kirkon jäsenyydestä. Hän näkee jäsenistön vähenemisen myös paikallisena uhkana varhaiskasvatustoiminnan osallistujamääriin. Toisaalta kirkon jäsenyydestä eroaminen todennäköisesti vaikuttaisi myös varhaiskasvatuksen resursseihin. Jo nyt on jätetty täyttämättä avoinna olleita tehtäviä taloudellisin perustein.

Rapio kertoo, että osalla ylöjärveläisistä on melko vasemmistolainen tausta, mikä puolestaan on merkinnyt sitä, että he eivät kuulu kirkkoon. Tämä ei ole kuitenkaan ollut este seurakunnan palveluiden käyttämiseen. Ylöjärvellä onkin tehty periaatepäätös, ettei esimerkiksi päiväkerhoon haettaessa kysytä, onko perhe kirkon jäsen vai ei. Jos kirkkoon kuulumaton haluaa laittaa lapsensa kirkon kerhoon, niin seurakunnassa ajatellaan, että kerho on silloin kyseiselle lapselle paras paikka. Jos kerhopaikat täyttyvät ja osa hakijoista joutuu jämään jonottamaan vapaata paikkaan, ei kirkkoon kuuluminen tai kuulumattomuus ole valintaperuste. Periaate on toisinaan herättänyt keskustelua, mutta Rapion mukaan kaikilla lapsilla tulee olla yhtäläinen oikeus kerhopaikkaan.

Kunnalla on tarjolla myös kerhomuotoista varhaiskasvatustoimintaa. Kunnan hinnoittelu kerhoille on korkeampi kuin seurakunnan, eikä seurakunnalla ole sen vuoksi ollut maksujen korotuspaineita. Jos Ylöjärven kunta päättää rajata päivähoito-oikeutta, tulevat päätöksen vaikutukset tuntumaan myös seurakunnassa. Ylöjärvellä asuu paljon lapsiperheitä ja tarve erilaisille varhaiskasvatuksen muodoille on todellista. Rapio arvelee, että erityisesti suurissa perheissä mietitään silloin tilannetta uudelleen. Hän uskoo, että vaikutukset näkyvät vasta vuoden tai kahden päästä päätöksen voimaantulosta. Aavistus on, että seurakunnan kerhoihin tulisi silloin enemmän osallistujia muun muassa niiden edullisuuden vuoksi.

Rapio pitää tärkeänä, että lastenohjaajilla säilyisi jatkossakin mahdollisuus koulutuksiin. Myös hiippakunnan tuki koetaan Ylöjärvellä tärkeäksi. Tuki on ollut koulutuksissa mukana oloa ja vierailua seurakunnassa. Rapio kokee, että hiippakunta on ajan hermolla ja että varhaiskasvatusta arvostetaan tuomiokapitulissa. Hän kiittelee onnistuneita henkilöstövalintoja ja tuomikapitulin viime aikaista aktiivisuutta.

6.4 Hämeenlinna-Vanajan seurakunta

6.4.1 Organisaatio ja kokoontuva toiminta

Hämeenlinna-Vanajan seurakuntaan kuuluu noin 40 000 jäsentä. Seurakunta onkin suurin Hämeenlinnan rovastikunnan seurakunnista. Seurakunta kuuluu myös hallinnollisesti Hämeenlinnan seurakuntayhtymään. Seurakuntayhtymä huolehtii lähinnä tukipalveluista kuten kiinteistöistä ja taloustoimistosta. Seurakuntayhtymässä ei ole hengellisen työn tekijöitä.

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnasta haastateltiin johtava lapistyönohjaaja Kaisa Nurmea. Hän on työskennellyt Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan varhaiskasvatuksessa syksystä 2014 lähtien. Aiemmin hän toimi nuorisotyöntekijänä saman seurakunnan varhaisnuoristyössä. Hänen lisäksi seurakunnan varhaiskasvatuksessa työskentelee 14 lastenohjaajaa sekä varhaiskasvatuksen teologi. Seurakunnalla on yksi koululaisten iltapäiväkerho sekä useita päivä- ja perhekerhoja. Päiväkerhoista peritään osallistujilta kausimaksua. Pyhäkoulutoimintaa on elvytetty pienen tauon jälkeen. Perinteinen jumalanpalveluksen yhteydessä pidettävä pyhäkoulu on saanut rinnalleen kauppakeskuksessa pidettävän matalankynnyksen pyhäkoulun.

Koululaisten iltapäiväkerhoon lapset tulevat yhdeltä isolta koululta. Matkaa koululta seurakunnan kerhoon on noin kilometrin verran. Kyseisen koulun tiloissa

toimii myös Lasten liikunnan tuki ry:n järjestämä iltapäiväkerho. Nurmi pohtiikin, pitäisikö perheillä olla mahdollisuus valita seurakunnan iltapäiväkerho useammallakin koululla. Kaupungin kaksitoista alakoulua on jaettu järjestäjien kesken niin, ettei kilpailuasetelmaa syntyisi ja kaikki toimijat saisivat riittävän määrän lapsia ryhmiinsä.

6.4.2 Päivähoidon mentorointi

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa on ryhdytty kiinnittämään huomiota toiminnan kehittämistä heille, jotka eivät osallistu päivä- tai perhekerhoon. Yhtenä kehittämiskohteen on ollut yhteistyö päivähoidon kanssa. Tavoitteena on, että yhteistyö olisi järjestelmällisempää ja suunnitelmallisempaa. Kunnan varhaiskasvatuksen puolelta ei ole tehty suurempia linjauksia yhteistyölle. Seurakunta saa sopia paikallisesti kunkin päivähoitoyksikön johtajan kanssa, miten yhteistyö toteutuu.

Päivähoidon mentorointia ei Hämeenlinna-Vanajan seurakunnalla ole aiemmin ollut. Sen käynnistäminen vaatii aikaa ja herättää myös paljon kysymyksiä. Mentoroinnin käynnistymisen haasteena Nurmi pohtii sitä, ettei mentorointi yksin riitä, jos päiväkodin puolelta käynnistyminen lähtee nolliasta. Muutamissa aktiivisissa päiväkodeissa seurakunnasta on käyty pitämässä hartauksia. Seurakunnan alueella onkin yli 20 päiväkotia ja niihin on nimetty seurakunnasta omat päiväkotikummit. Nurmi kokee, että yhteistyö pohjautuu tällä hetkellä liikaa henkilökunnan omaan mielenkiinnon varaan ja yhteistyön toimivuus helposti henkilöityy. Haasteensa asettavat myös yksityiset päiväkodit, jotka antavat yksittäisten ryhmiensä päättää yhteistyön mahdollisuudesta, vaikka heidänkin toimintaansa ohjaavat valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.

Vain osa päiväkodeista osallistuu pääsiäis- ja joulukirkkoihin. Osa päivähoitoyksiköistä puolestaan toivoo, että seurakunnasta tultaisiin vierailemaan päiväkoteihin ja jokaiseen ryhmään erikseen. Nurmi on aiemmin työskennellyt samassa seurakunnassa varhaisnuorisotyössä. Hänen kokemuksensa on, että koulumaailmassa seurakunnan vierailujen muodot on ollut helpompi hahmottaa.

Koulussa seurakunnan tilaisuuteen tulevat vain ne, jotka kuuluvat kirkkoon ja tilaisuus on selkeästi luonteeltaan uskonnollinen. Päivähoidon puolella vieraillessa häntä puolestaan mietityttää, ajattelevatko kaikki henkilöstöstä vierailun luonteesta niin, että tilaisuudessa voidaan esimerkiksi rukoilla.

6.4.3 Varhaiskasvatuksen kirjatut painopisteet

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan varhaiskasvatukselle ei ole tehty asiakirjamuotoista strategiaa. Yhteisiä suuntia ja painopisteitä työhön on kuitenkin mietitty Lapset seurakuntalaisina –asiakirjan avulla. Asiakirjan entäs jos- kysymykset herättivät paljon keskustelua ja ne koettiin erittäin hyviksi. Toisaalta ne paljastivat oman työn katvealueet ja puutteet, mutta kysymykset herättivät silti pohtimaan, miten nämä asiat voitaisiin tässä seurakunnassa ottaa huomioon.

Varhaiskasvatuksen ja perhetoiminnan painopisteiksi on kirjattu teemat ”Kohtaaminen ja läsnäolo” sekä ”Ilon ja leikin kautta”. Painopisteet syntyivät kaksipäiväisen työskentelyn tuloksena. Päivissä mukana olivat kaikki varhaiskasvatusta tekevät työntekijät. Työskentelyssä lähdettiin pohtimaan niitä arvoja, jotka ovat omassa työssä luovuttamattomia. Yksilöiden arvoista edettiin aina suurempiin kokoonpanoihin ja lopulta saatiin tiivistettyä koko työryhmän yhteiset arvot. Yhteinen sanoitus ja visio olivat, että sana ja sakramentti välittyisivät Jumalan lapsille turvallisessa ympäristössä yhdessä aikuisen kanssa.

6.4.4 Yhteiskunnallisia ja rakenteellisia haasteita

Hämeenlinnan seurakuntayhtymään ja Hämeenlinnan rovastikuntaan eivät kuulu samat seurakunnat. Seurakuntayhtymään kuuluvat Hämeenlinna-Vanajan ja lisäksi Hauho, Lammi, Tuulos ja Kalvola. Hämeenlinnan rovastikuntaan kuuluu näiden lisäksi Hattulan seurakunta. Nurmi kokee tilanteen suuren seurakunnan työntekijänä haastavana, sillä muut seurakunnat ovat pieniä, eikä niissä ole lapsityönohjaajia. Kollegiaalinen tuki saman seurakuntayhtymän sisällä on tästä syystä hyvin pientä. Samoin seurakuntien toimintaympäristöt eroavat toisistaan.

Pienet seurakunnat ovat selkeästi maalaisseurakuntien Hämeenlinna-Vanajan ollessa selkeästi kaupunkilainen seurakunta. Parhaiten tukea omaan työhön on saatu hiippakunnallisissa tapaamisissa, jotka Nurmi kokeekin erittäin tärkeiksi. Varhaiskasvatuksessa melko uutena työntekijänä hän kaipaisi enemmän mahdollisuuksia ajatusten ja kokemusten vaihtamiselle. Pikkuväki -lehti ja sen valmiit toimintaideat ovat auttaneet kehittämään toiminnan sisältöjä. Kollegoiden kohtaamisen etuna Nurmi pitää kokemuksia onnistuneista toimintatavoista ja kehittämisen suunnan löytymisistä.

Nurmi pohtii yhteiskunnallisten päätösten ja niistä kirkon tekemien kannanottojen vaikutusta seurakuntien toimintaan. Näkökulmana on vaikutusten ennakoinnattomuus esimerkiksi kirkosta eroamisen määrissä ja sitä kautta seurakuntien resurssien vähenemisessä. Esimerkiksi kirkon ottaessa minkä tahansa kannan sukupuolineutraaliin avioliittolakiin osa seurakuntalaisista eroaa, eikä koe seurakuntaa enää omakseen. Vaikutukset varhaiskasvatukseen saattavat näkyä silloin toimintamäärärahojen pienenemisenä.

Taloudellinen tilanne tällä hetkellä seurakunnassa on ollut melko hyvä, vaikka yhteistoiminta neuvotteluiden käymisestä ja määräaikaisesta koulutuskiellosta ei ole kulunut vielä montaa vuotta. Suurta painetta henkilöstösäästöihin ei tällä hetkellä ole ja kaikki tarvittava on pystytty hankkimaan. Tosin toisen lapsityönohjaajan virka on ollut säästöyistä täyttämättä. Seurakuntayhtymä sen sijaan joutuu tekemään päätöksiä kiinteistöistä luopumisen suhteen. Tämä tarkoittanee myös sellaisista tiloista luopumista, joissa tällä hetkellä on päivä- ja perhekerhotoimintaa. Nurmen huoli onkin, liikkuvatko seurakuntalaiset vielä kauempana olevaan toimipisteeseen, jos oman alueen toimipiste lakkautetaan.

Kaupungilla on paljon muitakin toimijoita, jotka tarjoavat kerhomuotoista varhaiskasvatuspalvelua. Näihin kerhoihin kuntalaisten on mahdollisuus saada palveluseteli, mutta seurakunnan kerhotoimintaan sitä ei voi saada. Nurmi arvelee tämän liittyvän kirkon verotusoikeuteen, sillä kerhojen toimintaideat ovat lähes identtiset seurakunnan päiväkerhojen kanssa. Seurakunnan kerhoissa on tällä hetkellä muodollinen kausimaksu. Päiväkerhojen maksuttomuuttakin on pohdittu, mutta niiden maksullisuudella halutaan viestittää toiminnan laadusta ja siitä, että

kerhoja ei järjestetä talkoovoimin, vaan toiminnasta vastaavat ammattilaiset varhaiskasvattajat. Kunta on päättänyt, ettei se rajaa subjektiivista päivähoito-oikeutta, joten kerhomuotoisten varhaiskasvatuspalveluiden kysyntä ei ole muuttumassa laki uudistuksen myötä.

Nurmi pohtii sosiaalisen median vaikutusta nykyperheiden elämään ja arkeen. Ihmiset eivät sitoudu toimintoihin samalla tavalla kuin aiemmin. Asioista ei sovita etukäteen vaan eletään tunteella tässä hetkessä. Nurmi pohtii sosiaalisen median ja digitalisaation vaikutusta lasten ja perheiden käyttäytymiseen ja asioihin sitoutumiseen. Hän kokee, että lasten levottomuuskin saattaa osin juontaa juurensa sitoutumisen puutteesta, vähentyneestä vuorovaikutuksesta, hektisyydestä ja asioiden ennakoimattomuudesta.

Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan varhaiskasvatusta ja perhetoimintaa on pyritty tekemään näkyväksi sosiaalisen median avulla. Kuvien ja ajatusten kautta halutaan kertoa tehdystä ja tulevasta toiminnasta. Facebook toimii monelle perheelle hyvänä tiedotuskanavana, eikä sen arvoa pidä vähätellä.

6.5 Lammin ja Tuuloksen seurakunnat

6.5.1 Lammin ja Tuuloksen seurakuntien varhaiskasvatustoiminta

Lammin ja Tuuloksen seurakunnat kuuluvat hallinnollisesti Hämeenlinnan seurakuntayhtymään ja Hämeenlinnan rovastikuntaan. Lammin seurakuntaan kuuluu n. 5000 jäsentä. Lammin seurakunnan varhaiskasvatuksesta vastaavat kolme lastenohjaajaa. Osa heidän työstään sijoittuu Tuuloksen seurakuntaan, vaikka he ovat Lammin seurakunnan työntekijöitä. Tuuloksen seurakunnassa on n. 1200 jäsentä. Lastenohjaajien esimiehenä toimii kirkkoherra. Haastatteluun osallistivat lastenohjaajat Elisa Levomäki, Elina Selinummi ja Mirja Äijälä.

Lammin ja Tuuloksen seurakuntien välillä on ostopalvelusopimus, joka määrittää lastenohjaajien työn osuuden Tuuloksessa. Kaikki lastenohjaajat ovat osa-aikaisessa työsuhteessa. Lammin seurakunnassa on kerran viikossa kokoontuvia päiväkerhoryhmiä ja kaksi perhekerhoa. Tuuloksen seurakunnassa on yksi päivä- ja perhekerho. Päiväkerhotoiminta on osallistujille ilmaista. Niin Lammin kuin Tuuloksenkin seurakunnasta käydään vierailmassa päiväkodeissa. Varsinaisia pyhäkouluja ei enää kummassakaan ole. Lisäksi seurakunnissa on vuosittain Mikkelinpäivän perhemessu ja yksittäisiä tapahtumia. Lastenohjaajat ovat kokeneet, että perheet tulevat helpommin tapahtumiin tai kirkkohetkiin, jos tilaisuudessa on tarjoilua. Samoin lasten tekemät esitykset tai näyttelyt houkuttavat seurakuntalaisia paikalle runsaasti.

Kummankaan seurakunnan alueella seurakunta ei järjestä koululaisten iltapäiväkerhotoimintaa. Lammilla on aiemmin ollut yksi iltapäiväkerho yhdessä paikallisen 4H-yhdistyksen kanssa. Toiminta muuttui kunnan itsensä järjestämäksi, kun kuntia veloitettiin järjestämään iltapäivätoimintaa.

6.5.2 Paikallisia ilmiöitä

Lammilla on ollut kuuden vuoden ajan lähes 500-paikkainen turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskus, jonka kanssa seurakunta on tehnyt yhteistyötä. Varhaiskasvatuksessa yhteistyö näkyy niin, että päiväkerhoryhmiin on otettu sieltä mukaan lapsia. Valtaosa turvapaikanhakijoista on muslimeja, mutta päiväkerhon kristillisyyttä on ollut alusta asti avointa. Olettamuksena on, että lapset osallistuvat myös hartauksiin. Ilmeisesti hengähdystauko lapsen kanssa olemisesta on ollut perheille niin merkittävää, ettei kerhon tunnustuksellisuudella ole perheille väliä. Lapsen eivät ymmärrä suomea, joten puhutut sisällöt jäävät heiltä ymmärtämättä. Kerhotoiminnan kristilliset symbolit ovat kuitenkin selvästi lasten nähtävillä. Kerhoihin pyritään ottamaan lapsia erityisesti perheistä, joissa on vain yksi huoltaja. Toiminnan tavoitteena on, että lapset tutustumaan suomalaiseen kulttuuriin, juhlapyyhiin, tapoihin ja että he pääsevät leikkimään oman ikäistensä lasten kanssa.

Vuosittain Lammin seurakunta järjestää enkelikirkon paikallisen Mannerheimin Lastensuojeluliiton paikallisyhdistyksen kanssa. Perinteisesti ensimmäisen adventin jälkeisenä maanantaina iltakirkkona pidettävä tilaisuus onkin ollut hyvin suosittu ja odotettu.

Neuvolan terveydenhoitaja tai puheterapeutti ovat välillä vierailleet perhekerhoissa. Yhteistyö neuvolan kanssa on ollut muutoin luonteeltaan konsultatiivista. Päiväkerhossa käyvien lasten 5-vuotis neuvolakäyntiä varten lastenohjaajat ovat täyttäneet ikäkausitarkastukseen liittyvät lomakkeet perheen mukana neuvolaan vietäväksi.

Lastenohjaajat kokivat, että heillä ei ole luontevia verkostoja tavata kollegoita ja saada sitä kautta uusia ajatuksia työhön ja sen kehittämiseen. Seurakuntayhtymän sisällä varsinaisia lastenohjaajien tapaamisia ei ole. Lastenohjaajat saattavat kohdata seurakuntayhtymän kaikkien työntekijöiden tapaamisissa, mutta lastenohjaajat kuvaavat, etteivät he tunne muita kuin Hauhon seurakunnan lastenohjaajan. Lammi, Tuulos ja Hauho muodostavatkin ns. 12-tien seurakunnat. Tällä kokoonpanolla tapaaminen ei lisää kuin yhden työntekijän mukanaoleamisen, sillä Hauholla varhaiskasvatustyössä on vain yksi lastenohjaaja. Lastenohjaajat ovatkin toivoneet, että järjestettäisiin Hämeenlinnan seurakuntayhtymän lastenohjaajien tapaamisia, mutta kukaan ei tunnu ottavan tästä organisointivastuuta.

Rovastikunnallisesti ei juurikaan tehdä yhteistyötä tai järjestetä tapaamisia. Rovastikunnallisia lastenohjaajien koulutuksia ja tapaamisia oli silloin, kun seurakunnat kuuluivat vielä Hollolan rovastikuntaan. Hiippakunnallisiin tapaamisiin kutsutaan lapsityönohjaajia ja vaikka niistä tuleekin kutsu seurakuntaan, ei niihin osallistuminen tunnu luontevalta. Kollegoita he tapaavat siis lähinnä erillisissä koulutuksissa.

6.5.3 Varhaiskasvatustoiminnan suunta

Kumpaankaan seurakuntaan ei ole tehty omaa varhaiskasvatuksen strategiaa tai painopisteitä. Oman työn strategista kehittämistä mietittiin, kun ensimmäinen valtakunnallinen kehittämissasiakirja julkaistiin, mutta sen työstämiseen ei silloin lähdetty. Lapset seurakuntalaisena –asiakirjan ajatusmaailma koettiin tutuksi, vaikkei sitä oltu suoranaisesti käytetty työn strategiseen kehittämiseen. Toiminnan suunnittelun apuna käytetään Lammin seurakunnan strategiaa, minkä pohjalta tehdään vuosittaiset työalakohtaiset toimintasuunnitelmat ja toimintakerromukset.

Varhaiskasvatustyö ja perhetoiminta mukailevat koko seurakunnan painopisteitä, joita tällä hetkellä Lammilla ovat yhteisöllisyys ja yhteistyö paikallisten toimijoiden kanssa. Lastenohjaajat ovatkin lähestyneet paikallisia kyläyhdistyksiä tarjoamalla osaamistaan heidän tapahtumiensa lapsiperheille suunnatun ohjelman suunnitteluun ja toteutukseen. Seurakunnan alueella on kymmenisen kyläyhdistystä, mutta läheskään kaikki niistä ei ole kovinkaan aktiivisia tai niiden alueella ei asu lapsiperheitä. Aktiivisten yhdistysten kanssa onkin jo muutama tapahtuma suunniteltu ja odotukset yhteistyön kehittymisestä muidenkin yhdistysten kanssa ovat toiveikkaat.

6.5.4 Haasteet, mahdollisuudet ja tuen tarve

Lastenohjaajien työtunnit ovat kiinni Tuuloksen seurakunnan kanssa tehdystä yhteistyösopimuksesta. Lastenohjaajat kokevat, ettei heidän lukumääräänsä enää vähennetä, niin kauan kuin yhteistyö Tuuloksen kanssa on voimassa. Taloudellinen tilanne mahdollistaa toiminnan sellaisenaan eikä suuria säästöpaineita tällä hetkellä ole. Aiemmin seurakunnalla on ollut sijaiskielto ja koko Hämeenlinnan seurakuntayhtymän alueella on ollut koulutuskielto, mutta niistä on jo luovuttu.

Lastenohjaajat eivät ole olleet muutamaan vuoteen missään koulutuksissa. Tämä ei johdu taloudellisesta tilanteesta vaan osin myös tunteesta, ettei halua jättää

työkavereille isoja työtaakkoja koulutuksen ajaksi. Kaikkien lastenohjaajien ammatillisena pohjakoulutuksena on uudenaikainen lapsi- ja perhetyön perustutkinto.

Päiväkerhojen kävijämäärin vaikuttaa kunnan varhaiskasvatuspalveluiden kehittyminen. Perhepäivähoitajat ovat tuoneet lapsia aktiivisesti kerhoihin, mutta tällä hetkellä alueella toimii enää vain kolme kunnallista perhepäivähoitajaa. Alueella toimiva yksityinen päiväkotiki on tosin aktiivisesti tuonut lapsia kerhoon, mikä tuntui erityisen hyvältä kehitykseltä. Lastenohjaajat kokevat, että lapsia kerhoihin tulee silti riittämään, sillä alueella on perinteisesti paljon lapsia kotihoidossa. Kotiäidit käyvät säännöllisesti perhekerhoissa ja tuovat isompia lapsia päiväkerhoon kunnallisen päivähoiton sijaan. Kunnalla ei ole kilpailevaa kerhomuotoista varhaiskasvatuspalvelua. Lammi ja Tuulos kuuluu Hämeenlinnan kuntaan, joka ei rajannut subjektiivista päivähoito-oikeutta varhaiskasvatuslain muutoksen yhteydessä.

Lastenohjaajat kaipaavat koulutusta työnsä sisältöjen ideointiin. Uusi ideoita kaivataan hartaushetkiin ja ohjausta siihen, mihin suuntaan työtä voisi kehittää. Miten seurakunnan toimintaa voisi viedä kirkon seinien ulkopuolelle? Kollegoiden tapaaminen ja vinkkien jakaminen nousivat kaikkien toiveissa esiin. Pikkuväki –lehden sisältöjä kiiteltiin ja niiden avulla lastenohjaajat kokivat saaneensa ajatuksia toiminnan sisällölliseen kehittämiseen.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Laaja-alaista varhaiskasvatusta Tampereen hiippakunnassa

Kirkon varhaiskasvatuksen kokoontuva toiminta on edelleen aktiivista ja se koostuu alueensa asukkaita luontevalla tavalla yhteen. Kirkon varhaiskasvatustyö Tampereen hiippakunnan alueella on 2010-luvulla monipuolista ja elävää. Kokoontuva toiminta oli kaikissa seurakunnissa kuitenkin melko perinteisesti jaottelun mukaisesti päivä- ja perhekerhoja, koululaisten iltapäiväkerhoja, jumalanpalveluksia, pyhäkouluja ja yhteistyötä kunnan päivähoidon kanssa. Suuria innovaatioita ja uudistuksia ei kokoavassa toiminnassa tällä hetkellä ollut.

Eroja oli lähinnä iltapäivätoiminnan järjestämisessä sekä pyhäkoulu toiminnassa. Iltapäivätoiminnan järjestämiseen vaikuttivat kunnan päätökset ja linjaukset koululaisten iltapäivätoiminnan järjestämistavasta. Ylöjärvellä ja Lahdessa kirkon rooli iltapäivätoiminnan järjestäjänä oli merkittävä. Hämeenlinna-Vanajassa oli vain yksi kerho, mutta haaveita toiminnan lisäämiseen. Lammilla ja Tuuloksessa ei ollut ollenkaan koululaisten iltapäivätoimintaa eikä pyhäkouluja. Pyhäkoulujen suosio vaikutti kaikissa seurakunnissa olevan laskeva. Tämä ilmiö on todettavissa valtakunnallisestikin (Kirkkohallitus 2016, 67–71). Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa pyhäkoulutoimintaa pyrittiin aktiivisesti kehittämään etsimällä sille uusia toteuttamispaikkoja ja muotoja.

Sosiaalisen median hyödyntäminen työn tiedottamisessa oli kaikissa seurakunnissa otettu käyttöön. Kaikilla seurakunnilla oli omat varhaiskasvatuksen Facebook-sivut, joiden päivittämisen vastuu oli lastenohjaajilla. Haastatteluissa ei tullut ilmi digitaalisten materiaalien hyödyntämisestä lasten kanssa.

Paikallisen varhaiskasvatus toiminnan erityisyyttä, uusia toimintatapoja tai alueen omaleimaisia perinteitä ei haastatteluissa ilmennyt. Tämä saattoi johtua myös

perisuomalaisesta vaatimattomuudesta tai siitä, ettei oman seurakunnan kokeiluja tai löydöksiä nähdä itse suurina innovaatioina. Toisaalta suuria innovaatioita (kampanjoita, uusia toimintamuotoja tms.) harvoin syntyy paikallisseurakunnissa. Suuret uudistukset vaativat resursseja, joita saattaa löytyä paremmin suuremmista yksiköistä. Toisena selityksenä voidaan pitää sitä, ettei varhaiskasvatuksen toimintaympäristö ole vielä ollut haastatelluissa seurakunnissa niin uhattuna, että se oli osaltaan ohjannut kehittämään uusia toimintamalleja.

7.2 Kirkon varhaiskasvatuksen resurssointi ja toimijat

Haastatteluista heijastui hiljalleen etenevä varhaiskasvatuksen esimiehien nimikkeiden päivittäminen ja niiden nykyinen moninaisuus. Kolmessa seurakunnassa varhaiskasvatuksella oli kristillisen varhaiskasvatuksen erikoistumiskoulutuksen saanut esimies. Heidän nimikkeet eivät olleet yhtenevät keskenään, vaikka työnsisältö pääosin oli samankaltainen. (KUVIO 5)

	Seurakuntalaisia	Esimiehisyydet	Lastenohjaajia
Lahden srkyhtymä	88 000	5 varhaiskasvatuksenohjaajaa ja johtava varhaiskasvatuksenohjaaja	45
Ylöjärven srk	25 000	2 lapsityönohjaajaa	25
Hämeenlinna-Vanajan srk	40 000	1 johtava lapsityönohjaaja	14
Lammin ja Tuuloksen srk:t	6500 (yhteensä)	Kirkkoherra	3

KUVIO 5. Haastateltujen seurakuntien jäsenmäärä, esimiehisyyys ja lastenohjaajien lukumäärä

Seurakuntalaisten määrällä, lastenohjaajien määrällä ja esimiehisyydellä ei tunnu olevan selkeää yhteyttä (KUVIO 5). Laskettaessa seurakuntalaisten määrää yhtä lastenohjaajaa kohden ovat erot valtavia. Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa yhtä lastenohjaajaa kohden on lähes 3000 seurakuntalaista kun Ylöjärvellä vastaava luku on 1000. Lahdessa on vajaa 2000 seurakuntalaista lastenohjaajaa kohden ja Lammin ja Tuuloksen lastenohjaajilla n. 2200 seurakuntalaista.

Lapsityönohjaajien ja lastenohjaajien suhdelukua hahmottaessa ei Lammia ja Tuulosta voi huomioida, sillä kirkkoherralla on myös muitakin alaisia kuin lastenohjaajat. Ylöjärvellä yhdellä esimiehellä on vastuullaan lähes 13 lastenohjaajaa, Lahdessa (pois lukien johtava varhaiskasvatuksenohjaaja) 9 ja Hämeenlinna-Vanajassa 14.

Luvut ovat erittäin suuntaa-antavia, eivätkä ne sisällä huomioita seurakuntalaisten ikärakenteesta. Luvut kuitenkin kertovat siitä, millaisissa konteksteilla ja resursseilla työtä tehdään. Lammin ja Tuuloksen yhteistyösopimus antaa kuitenkin hyvän mallin siitä, miten henkilöstö kysymyksiä voidaan ratkaista resurssien supistuessa.

Pienissä seurakunnissa ei työskentele varhaiskasvatuksen ohjaajia ja usein varhaiskasvatuksen esimiehinä toimivat teologit tai vastaavat lastenohjaajat, joiden pohjakoulutus ei lähtökohtaisesti ole keskittynyt varhaiskasvatuksen kehittämiseen ja siihen liittyviin sisältöihin. Jäin miettimään, miten voisimme paremmin tukea pienten seurakuntien varhaiskasvattajia. Kenen tehtävä hallintoalueiden (vrt. Hiippakunta, rovastikunta, seurakuntayhtymä, seurakunta) monitasoisessa kentässä on kehittää rovastikunnallista yhteistyötä? Mitkä ovat hiippakunnallisesti mahdollisuudet huomioida pienten seurakuntien tarpeet ja niiden varhaiskasvatustoiminnan kehittäminen? Olisiko mahdollista luoda rovastikunnallisia virkoja tai jotain rakenteita erikokoisten seurakuntien yhteistyölle, jotta kirkon päättäjätasollakin (Repo 2016) tärkeänä pidetty varhaiskasvatus olisi aidosti nykyaikaista ja perusteltua.

Esimerkiksi Hämeenlinnan seurakuntayhtymän alaisuuteen kuuluu monta pientä seurakuntaa, joissa varhaiskasvatustyötä tekeviä henkilöitä on vähän. Hämeenlinnan seurakuntayhtymä huolehtii kuitenkin vain ns. tukipalveluista kuten kiinteistöistä ja taloustoimistosta. Monessa muussa seurakuntayhtymässä (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kuopio, Lahti) onkin myös seurakunnallisen puolen henkilöstöä, joiden tehtävänä on tukea paikallisseurakuntien toimintaa. Voitaissiinko seurakuntayhtymien toimintaa kehittämällä saada pienille seurakunnille lisää tukea varhaiskasvatustyön kehittämiseen?

7.3 Seurakuntien toiminta muuttuvassa toimintaympäristössä

Uuden varhaiskasvatuslain vaikutuksia oman seurakunnan varhaiskasvatukseen ei oltu seurakunnissa juurikaan vakavasti pohdittu. Työntekijöillä ei ollut aivan selvää käsitystä, millaisen päätöksen kunta on tehnyt subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamiseen. Tämä kertoo ehkä siitä, ettei Tampereen hiippakunnan alueella olla vielä siinä tilanteessa kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudulla, missä päiväkerhotoimintaan osallistuvien lasten määrä on vähentynyt, jolloin on mietittävä toimintaa ja sen markkinointia uudesta näkökulmasta. Ainoastaan Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa oli selkeästi päiväkerholle kilpailevaa toimintaa muiden toimijoiden järjestämänä. Seurakunta onkin epätasa-arvoisessa suhteessa muihin palveluntarjoajiin perheiden näkökulmasta, sillä kunta myöntää muiden toimijoiden kerhoihin palvelusetelin.

Hämeenlinnan kaupungin määritelmässä palvelusetelillä voidaan tukea yksityisten palveluntuottajien järjestämää kerhotoimintaa. Palvelusetelillä tuettu kerhotoiminta tarjoaa vaihtoehdon kunnalliselle päivähoidolle ja kerhotoiminnalle sekä yksityisen hoidon tuelle. (Hämeenlinnan kaupunki 2016.) Kirkko ei kuulu yksityisiin palveluntuottajiin, jolloin palvelusetelin hyödyntäminen seurakunnan kerhotoimintaan ei ole mahdollista. Mielenkiintoista on, ettei sivun yhteydessä ole edes mainintaa seurakunnan varhaiskasvatustoiminnasta yhtenä vaihtoehtona.

Päiväkerhojen maksullisuudesta oli keskusteltu useammassakin seurakunnassa. Lahdessa, Lammilla ja Tuuloksessa päiväkerhotoiminta oli perheille maksutonta. Ylöjärvellä ja Hämeenlinna-Vanajassa kausimaksu oli pieni ja muodollinen. Kerhon maksullisuudella haluttiin viestittää toiminnan laadusta ja ammatillisuudesta. Maksuttomuutta Lahdessa puolestaan perusteltiin sillä, että sen laskuttaminen maksaisi jo enemmän kuin sen todelliset tuotot ja hyödyt olisivat yhteensä.

Sipilän hallituksen (Aula 2016) lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman toimet eivät vielä näkyneet seurakuntien arjessa ja heidän työntekijöidensä puheissa. Muutosohjelman ajatus matalankynnyksen perhekeskuksista saattaisikin tulla ajankohtaiseksi lähivuosina Ylöjärvellä jo olemassa olevan perhetalon kehittämisen ja verkostotyön kautta.

Huolta nousi yhteiskunnallisesta keskustelusta liittyen kirkon rooliin suhteessa sukupuolineutraaliin avioliittolakiin. Kirkon kannanottojen vaikutukset huolestuttivat, sillä niiden nähtiin vaikuttavan kirkosta eroamiseen ja sitä kautta pitkällä aikavälillä taloudellisten resurssien vähenemiseen myös varhaiskasvatustyössä. Kirkon nelivuotiskertomuksen (Sohlberg & Ketola 2016, 37) mukaan yksilön erimielisyys kirkon kannanottojen kanssa oli ratkaiseva syy 22 prosentille kirkosta eronneille. Ilmiö ei siis ole vielä erityisen paikallinen vaan valtakunnallinen haaste. Erityisesti Ylöjärvellä ja Hämeenlinna-Vanajan seurakunnan työntekijöissä tämä oli herättänyt huolta.

Seurakuntien taloudelliset tilanteet eivät vielä tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaneet toimintaan laajasti supistavina tekijöinä. Kaikissa seurakunnissa oli kyllä aiemmin tehty henkilöstövähennyksiä, mutta suurta painetta uusiin säästöihin juuri nyt ollut. Organisaatiorakenteilla, seurakuntaliitoksilla ja hallintoalueiden muuttumisilla oli vaikutusta varhaiskasvatustyöhön ja sen kehittämiseen. Näin ennakoitiin myös Lapsi on osallinen -asiakirjassa (2008, 21–22). Ylöjärvellä Viljakalan ja Kurun liittäminen Ylöjärven seurakuntaan olivat haastaneet yhteisten toimintatapojen löytämistä kuten myös Lahdessa Nastolan liittyminen Lahden seurakuntayhtymään. Lammilla ja Tuuloksessa kaivattiin rovastikunnallista aktiivisuutta ja Hämeenlinna-Vanajan seurakunnassa koettiin kollegoiden puutetta

rovastikunnan ja seurakuntayhtymän rakenteissa. Lammin ja Tuuloksen seurakuntien välinen yhteistyösopimus mahdollisti varhaiskasvatus- ja perhetoiminnan molemmissa maalaisseurakunnissa.

Seurakunnat joutuvat sopeuttamaan talouttaan jäsenistön vähenemisen seurauksena. Usein säästämisen keinona lakkautetaan toimipisteitä ja jätetään avoimia toimia ja virkoja täyttämättä. Cederlöfin (2016, 31) tutkimuksen mukaan lapsiperheille on tärkeää, että kerhopaikka on lähellä kotia. Osa perheistä koki tilojen olevan ahtaat perhekerhon kävijämäärälle toiminnan siirryttyä toiseen toimipisteeseen. Suuri osallistujamäärä lisäsi myös tilan metelitasoa, mikä puolestaan aiheutti sen, että perheet jäivät toisinaan pois kerhosta. Toimitiloista vähentämistä valmistellessa seurakuntien tulisi tehdä lapsivaikutusten arviointi. Ylöjärvellä tästä olikin jo kokemus, että esitykseen saatiin muutos. Usein lapsi- ja perhetyön ryhmät ovat niitä, jotka kokoontuvat lähes kaikissa seurakunnan kerhotiloissa. Kerhopisteen etäisyydellä on merkitystä ja niiden karsintaa tulisi tehdä seurakunnassa harkiten säästökohteita puntaroidessa.

Paikallisissa verkostoissa mukana olemista pidettiin tärkeänä. Haastateltujen seurakuntien verkostoituminen oli hyvinkin perinteistä, lähinnä kunnan varhaiskasvatuksen kanssa tehtiin yhteistyötä. Päivähoidon mentorointiin oli työstetty toimiva malli Lahdessa kunnan ja seurakunnan yhteisenä asiakirjana. Muiden seurakuntien osalta yhteistyö toteutui työntekijöiden vierailuina (hartauksina) päivähoidossa sekä juhlapyhien kirkkohetkinä. Lammin seurakunnan yhteistyö vastaanottokeskuksen kanssa on toki upea kuvaus siitä, miten seurakunta toimii ja reagoi alueellaan oleviin muutoksiin.

Paikalliset ilmiöt haastavat kirkon varhaiskasvattajia pohtimaan oman työn arvoja ja niiden merkitystä vallitsevaan tilanteeseen. Yhteistyö turvapaikanhakijoiden ja vanhoillislestadiolaisten kanssa herättää pohtimaan työn perimmäistä lähtökohtaa. Yhteistyö on tärkeä arvo, mutta on hyvä olla tietoinen, mitkä arvot rajaavat yhteistyötä ja määrittävät sen sisältöjä. Lapsen uskonnollisen vakaumuksen kunnioittaminen tulee toki asettaa työn keskiöön perheiden kanssa käytyjen

keskusteluiden lopuksi. Avaamalla kerhojen ovet vakaumukseltaan erilaisille perheille ja supistamalla ehkä kristillisen varhaiskasvatuksen sisältöjä on syytä miettiä, ketä toiminnallamme oikeastaan palvelemme.

7.4 Kirkon varhaiskasvatuksen strateginen kehittäminen

Lahdessa oli tehty oman varhaiskasvatuksen kehittämissiisikirja ja sitä oli jo päivitetty. Hämeenlinna-Vanajassa oli tehty kaksipäiväinen työskentely arvojen ja painopisteiden parissa. Ylöjärvellä, Lammilla ja Tuuloksessa varhaiskasvatusta ei oltu otettu strategisen kehittämisen kohteeksi. Seurakunnat eivät ole tämän otannan perusteella vielä mieltäneet kehittämissiisikirjaa strategisen kehittämisen toteuttamistavaksi. Tämä saattaa johtua eri strategioiden valtakunnallisesta ja paikallisesta määrästä tai siitä ettei paikallisen varhaiskasvatustoiminnan tulevaisuudessa arvioida olevan suuria uhkia, jotka pakottaisivat osaltaan pohtimaan työn suuntaviivoja. Työn painopisteitä nimettiin kuitenkin löytyvät toimintasuunnitelmista ja seurakunnan yhteisestä strategiasta.

Taustaorganisaation suuruudella ja käytössä olevilla resursseilla vaikuttaa tämän tutkimuksen perusteella olevan yhteys. Mitä suurempi organisaatio on, sitä todennäköisemmin strategista kehittämistä tehdään jossain muodossa. Pienessä seurakunnassa työalakohtaisen strategian laatiminen saattaa tuntua tarpeettomalta ja silloin on luonteva liittyä koko seurakunnan strategisiin linjauksiin.

Valtakunnallisten strategioiden käyttö ja hyödyntäminen näyttävät tämän tutkimuksen perusteella korostuvan silloin, kun seurakunta työstää omaa kehittämissiisikirjaansa. Uusia strategioita ja linjauksia tehdessä voisikin olla hyvä tehdä niiden oheen oheismateriaali, jossa olisi kuvauksia joissain seurakunnissa kokeiltuja toimintaideoita asiakirjan paikalliseen käsittelyyn. Muiden seurakuntien kokemusten lukeminen toisi asiakirjan käsittelyn lähemmäksi omaa työtä ja sitä kautta strategiatyöhön tarttumisen saattaisi käynnistyä helpommin.

Lapset seurakuntalaisina –asiakirja oli saavuttanut kaikki seurakunnat, mutta vain kahdessa sitä oli käytetty kehittämisen tukena. Yhdessä seurakunnassa sen sisällöt koettiin itsestään selvänä, eikä sen koettu tuovan mitään uutta omaan työhön. Yhdessä seurakunnassa olivat Lapset seurakuntalaisina -asiakirja ja lapsivaikutusten arviointi -menetelmä sekoittuneet, eikä edes fyysisen asiakirjan näyttäminen johdattanut keskustelua Lapset seurakuntalaisina -asiakirjan sisältöihin. Tämä kertonee seurakuntia koskevien asiakirjojen lukumäärästä, niiden yhtäaikaisuudesta tai inhimillisestä asioiden sekoittumisesta useiden tehtävien ristipaineessa.

Lapset seurakuntalaisina –asiakirjan sisällöt koettiin hyödyllisiksi silloin, kun ne haastoivat pohtimaan kysymyksiä oman työnkautta. Entäs jos- kysymykset haastoivat ajattelemaan laajemmin ja uudesta näkökulmasta kirkon varhaiskasvatuksen ja varhaiskasvattajien roolia. Kirkon varhaiskasvatuksen painopisteet auttoivat löytämään uusia painopisteitä myös omaan työhön ja sanoittamaan paikallista kehittämistyötä.

7.5 Toiveita ja tarpeita

Seurakunnat kuuluvat moneen eri kirkolliseen hallintoalueeseen, jotka eivät aina ole yksittäisen seurakunnan kannalta toimivia. Osassa seurakunnista tämä koettiin haasteena ja yhteisen kehittämisen kohteena.

Koulutus ja kouluttautumismahdollisuuksien säilyminen koettiin tärkeiksi ammatillisen kehittymisen kannalta. Kollegoiden tapaaminen, esimiehen tuki, hiippakunnan asiantuntijan tuki ja ammatilliset lehdet edesauttoivat oman työn sisällöllistä (pedagogista) ja strategista kehittämistä.

Varhaiskasvatustoiminta ei kehity ulkopuolelta annettujen määräysten perusteella vaan edellyttää varhaiskasvattajilta kehittämisosaamista ja kehittämistoimia osana arjen työtä. Kaikilla työntekijöillä on kaksi tehtävää:

meidän tulee tehdä työmme kunnolla ja sen lisäksi kehittää työtämme joka päivä. (Mattila 2009, 51–52.) Oman työn kehittämiseen kaivattiin lisää koulutusta ja tähän tarpeeseen olisikin hyvä reagoida. Koulutuksia suunnitellessa olisi hyvä kartoittaa osallistuvien seurakuntien varhaiskasvatustoiminnan kehittämistilanne ja pitää koulutuksien kustannukset kohtuullisina, jotta niiden osallistuminen olisi mahdollisimman monelle mahdollista ja sisällöt aidosti palvelisivat osallistujia.

Kirkon varhaiskasvatuksen toimintaympäristön haasteet eivät olleet tämän tutkimuksen perusteella yleistettävissä. Työn sisältöihin ja organisointiin vaikuttavat ilmiöt olivat pääasiassa paikallisia ja suuremmat haasteet liittyivät usein organisaatioon. Saadut tulokset tukivat kirkon tilastoissa näyttäytyviä tavoittavuuden tunnuslukuja (Kirkkohallitus 2016, 67–71) ja Lapsi on osallinen -asiakirjassa esitettyjä kirkollisen toimintaympäristön muutoksia. Asiakirjassa kuvattiin kirkollisen toimintaympäristön muutoksen syiksi varhaiskasvatuksen näkökulmasta seurakuntarakenteiden uudistumista, toiminnan resurssien muutosta, kirkollista tilannetta, yleisiä yhteiskunnallisia ja kulttuurisia muutostekijöitä, lapsuuden luonteen muuttumista ja koulutukseen liittyviä tekijöitä. (Lapsi on osallinen 2008, 21–22.) Tämän tutkimuksen tulokset tukevat hyvin ylläolevia näkökulmia.

Kirkkohallituksen tekemän tutkimuksessa (2010b) kartoitettiin, millaista tukea seurakunnat tarvitsevat varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vastaukset jakaantuivat kolmeen teemaan: koulutus/konsultaatio, ajanpuute (resurssit) ja tiedon lisääminen. Toisaalta selkeä tulos oli myös, ettei tukea tarvittu juuri tällä hetkellä. Näiden lisäksi useita mainintoja saivat yhteistyön tarve, vetäjä prosessille, materiaalia, malleja, esimiesten aktivointi, tukea on jo saatu. (Kirkkohallitus 2010b.) Tarpeet eivät olleet muuttuneet kuudessa vuodessa ja tuen tarve sanoitettiin edelleen samoin sanoin.

7.6 Varhaiskasvatuksen johtajuus

Varhaiskasvatustyölle onkin ominaista säännöllisesti rytmittyvät työtehtävät ja niiden valmisteluihin käytettävä työaika. Kokonaistyön kehittämisen vastuu, visiointi ja motivointi jäävät esimiestason varaan. Kuulin haastatteluiden piiloviestinä työn kiireen ja työmäärän vaikuttavan kehittämistöön. Arkityön johtaminen varhaiskasvatuksessa vie toisinaan suuren osan työajasta. Joku haastateltavista kuvasikin työtään tulipalojen sammuttamiseksi. Toinen puolestaan koki, että erilaiset projektit ja hankkeet suuntaavat voimavarat muualle kuin oman työn kehittämiseen. Millaisin resurssein tämä kaikki voisi olla mahdollista?

Hämeenlinna kaupunki on vuonna 2014 organisaatiouudistuksen yhteydessä uudistanut varhaiskasvatuksen esimiesjärjestelmäänsä niin, että esimiehen toimivat työpareina. Toisen vastuulla ovat talouden- ja henkilöstöhallinnon tehtävät ja toisen vastuulla ovat pedagogiikka ja asiakkuusprosessit. (Aronen ym. 2014, 3.) Uudistus ei lisännyt henkilöstömääriä vaan se toteutettiin olemassa olevien resurssien uudelleen organisoinnilla (Hujala ym. i.a, 5). Voisimmeko myös seurakunnissa pohtia jaetun johtajuuden näkökulmaa ja erityisesti sen vahvuuksia, pedagogista ja strategista johtajuutta?

Pienissä seurakunnissa varhaiskasvatuksen esimiehenä toimii kirkkoherra tai työalan teologi. On toki yksilöllistä, millaista sisällöllistä osaamista varhaiskasvatuksesta heillä koulutuksien ja oman mielenkiinnon on käytettävissä. Lähtökohdat niin pedagogiselle kuin strategiselle kehittämiselle ovat kuitenkin hyvin erilaiset verrattuna seurakuntiin, joissa varhaiskasvatustyötä johtaa varhaiskasvatuksen ohjaaja.

Kuntien varhaiskasvatustaluiden laajennettua on seurakuntien pohdittava omaa rooliaan tässä palvelukentässä. Mitkä ovat ne tekijät, joiden perusteella

perheet tuovat lapsen juuri kirkon kerhoon? Olemmeko imagoltamme askartelukerhoja vai varhaiskasvatuksen kerhoja, joissa työtä perustellaan pedagogisesti? Pedagogisen johtamisen ja kirkon varhaiskasvatuksen laadun näkökulmasta tämä on mielenkiintoinen kysymys. Eriarvoistuvatko seurakunnat johtajuuden kysymyksistä johtuen ja voidaanko puhua varhaiskasvatustyömme laadusta valtakunnallisesti. Korostuuko tulevaisuudessa hiippakuntien rooli pienten seurakuntien tukemisessa vai voidaanko luoda esimerkiksi rovastikunnallisia varhaiskasvatuksen ohjaajan tehtäviä, jolloin voitaisiin nähdä substanssiosaamisen arvo henkilöstöjohtamisen rinnalla yhtä arvokkaana ja merkityksellisenä.

8 POHDINTA

8.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa voidaan pohtia hyvän tieteellisen käytännön toteutumista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tämän tutkimuksen näkökulmasta Hyvän tieteellisen käytännön – ohjeistuksissa korostuu tutkijan rehellisyys, luotettavuus, tarkkuus, avoimuus ja vastuu koko tutkimusprosessin ajan. Tutkijan tulee kunnioittaa muita tutkimuksia ja viitata niihin asianmukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida aineiston riittävyden näkökulmasta. Saadaanko tällä aineistolla riittävän kattava kuvaus Tampereen hiippakunnan alueen kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisestä? Tutkimukseen on valittu neljä eri tyyppistä ja suuruista seurakuntaa tai seurakuntayhtymää. Tutkittavasta aiheesta saadaan käsitystä erilaisten yhteisöjen kautta. Luotettavuutta ja ilmiön kattavuutta on pyritty lisäämään juuri hankkimalla tutkimusainestoa taustoiltaan erilaisista lähteistä. Tutkimuksen tuloksien kautta voidaan pohtia, oliko aineisto riittävä suhteessa tutkimuskysymyksiin.

Tässä tutkimuksessa aineistoa analysoidaan alkuperäistä aineistoa kunnioittaen. Haastattelujen informaatiota ei muokata, eikä haastateltavaa ole haastattelussa ohjattu tutkimuksen tai sen tilaajan etua ajatellen. Tällä tarkoitan johdattelua esimerkiksi Lapset seurakuntalaisena -asiakirjan käytön suhteen. Saattaisin ohjata haastateltavaa mainitsemaan kysymyksenasettelulla tietyt osiot asiakirjasta, jotka ovat olleet heille hyödyllisiä. Litteroidusta aineistosta tätä luotettavuuden näkökulmaa voi tarkastaa ja tulkita.

Kaikki haastateltavat antoivat luvan työyhteisönsä tunnistamiseen ja nimeämiseen. Tällä on suuri vaikutus tutkimuksen luotettavuuteen. Seurakuntien nimeäminen auttaa lukijaa hahmottamaan aineistonkeruun kontekstin. Tutkimusympäristön ollessa tiedossa, tutkimuksen tuottaman informaation ymmärtäminen

helpottuu. Eskolan ja Suorannan (1998, 213) mukaan tutkimuksen luotettavuutta lisää juuri se, miten realistisesti tutkija on onnistunut kuvaamaan tutkimuskohdetta.

Haastatteluiden tuottama aineisto kuvasi haastateltavan näkemyksiä oman työalansa nykytilasta, kehittämisestä ja tulevaisuuden haasteista. Aineiston informaatio onkin subjektiivisten kokemusten ja ajatusten kuvausta, jotka tosin perustuvat haastateltavan työkokemukseen ja perehtyneisyyteen oman työhönsä vaikuttavista asioista ja asiakirjoista. Aineisto saattaisi olla joiltain osin erisävyinen, jos haastateltavana olisi ollut joku toinen henkilö samasta yhteisöstä.

Lukijalle luotettavuuden arvioinnin apuna toimii myös tutkimuksessa käytetyt lähteet sekä kirjallisen työn liitteenä olevat saatekirje ja haastattelukysymykset. Nämä lisäävät tutkimusprosessin avoimuutta ja kuvaavat hyvin tutkijan tekemiä valintoja.

Tutkimuksen aihetta valitessa on kiinnitetty huomiota siihen, että tutkimusongelmat ja käytetty tutkimusmenetelmä ovat mielekkäitä nykytodellisuuden kartoittamiseen. Aihe ei ole vahingollinen kirkon varhaiskasvatukselle tai siinä mukana oleville seurakunnille. Tutkimuskohde on valittu perustellen ja taustoittaen. Tutkimuksen kohteena ei ole yksittäisten työntekijöiden toiminta ja sen arviointi, vaan tutkimuksen näkökulma on suuremmissa kokonaisuuksissa ja niiden välisissä yhteyksissä.

Lammin ja Tuuloksen seurakuntien lastenohjaajien haastattelussa oli välillä haastavaa erottaa, milloin he kuvaavat asioita Lammin ja milloin Tuuloksen seurakunnan näkökulmasta. Tarkentavilla kysymyksillä näihin saatiin selvyttä. Lastenohjaajat kuitenkin kertoivat, etteivät vastaukset seurakuntien osalta eroa paljoakaan toisistaan. Toimintaa toteuttivat pääsääntöisesti samat ihmiset ja molemmat seurakunnat edustivat selkeästi pieniä maalaisseurakuntia.

Tutkijan omien asenteiden ja olettamuksien vaikutuksesta tutkimukseen on hyvä olla tietoinen (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Olen itse kehittänyt aktiivisesti kirkon varhaiskasvatusta omassa työyhteisössäni. Tutkimusaihe on siis

minulle ammatillisesti hyvinkin tuttu. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämisasiakirjojen sisältö ja käyttäminen strategisen kehittämistyön apuna on ollut osa työtäni. Oma ammatillinen osaaminen ohjaa tutkimuksen aikana tehtyjä valintoja ja rajoituksia. Nämä valinnat tulee kuitenkin perustella hyvin kirjallisuuden kautta tutkimuksen eettisyyden näkökulmasta.

Haastateltavia on informoitu tutkimuksen tarkoituksesta, laajuudesta ja käytetystä menetelmästä. Hyvän tutkimuseettisen käytännön mukaisesti tutkijan on tiedotettava haastateltaville tutkimuksen laajuudesta, tavoitteista ja osallistumisen vapaaehtoisuudesta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Osa näistä tiedoista on käyty läpi puhelinkeskustelussa ja osa kirjattiin heille lähteneeseen saatekirjeeseen. Suostuessaan haastateltaviksi, haastateltavat ovat antaneet suostumuksensa aineiston käyttöön. Jokaisen haastattelun aikana nämä asiat on vielä käyty läpi. Haastateltavat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti. He ovat itse saaneet määritellä anonymiteetin rajat yhdessä tutkijan kanssa. Tutkimuksen luonteesta johtuen anonymiys ei tule olemaan ongelmallista ja tarpeellista, mutta tähän on silti saatava kaikilta haastateltavilta suostumus.

Aineiston analysoinnissa ja tutkimustuloksia tehdessä on oltava uskollinen aineistolle, vaikka siitä nostetut tulokset olisivat tutkimuksen yhteistyökumppanin kannalta epäsuotuisia. Tällä viitataan kirkkohallitukseen työn tilaajana ja heidän mielenkiintoonsa saada tietoa Lapset seurakuntalaisina -asiakirjan käytettävyydestä ja hyödyntämisestä seurakunnissa. Vaikka tällä tutkimuksella saatu informaatio olisi vastoin ennako-olettamuksia, on se silti tuotava esille.

8.2 Jatkotutkimus ehdotukset

Tämän tutkimuksen tuloksien perusteella olisi mielenkiintoista tutkia, miten kirkon varhaiskasvatusta kehitetään ja johdetaan seurakunnissa, joissa varhaiskasvatuksen esimiehenä toimii henkilö, jolla ei ole varhaiskasvatuksen koulutusta. Usein nämä seurakunnat ovat jäsenmäärältään pieniä, joten tutkimusympäristö

rajautuisi jäsenmäärän mukaan. Pieniä seurakuntia yhdistetään toisiin seurakuntiin tai seurakuntayhtymiin. Nyt seurakuntaliitosten kautta nämä kysymykset ratkeavat pienten seurakuntien osalta ehkä kuin itsestään, mutta voitaisiinko tähän kysymykseen paneutua aidosti ja tavoitteellisesti.

Haastatellut esimiehet kokivat strategisen kehittämisen jäävän arkijohtamisen jalkoihin. Mielenkiintoista olisi tutkia työssäjaksamisen näkökulmasta esimiesten työnkuvaa, arkitodellisuutta tehdystä työstä ja niiden suhdetta. Kuten jo aiemmin on todettu, työn kehittäminen edellyttää esimiesten sitoutumista ja siihen tulee olla työssä riittävästi aikaa.

8.3 Lopuksi

Tämän opinnäytetyön kautta olen päässyt tutkimaan seurakuntien varhaiskasvatustyötä. Ajankohtaisiin asiakirjoihin ja alan kirjallisuuteen perehtymisen kautta olen saanut valtavasti lisää pääomaa omaan ammatillisuuteeni. Kuten tämän tutkimuksen tuloksistakin ilmeni, on varhaiskasvatuksen arkijohtaminen usein hyvin aikataulutettua ja kiireistä. Aikaa uusien julkaisuiden etsimiseen tai lukemiseen tuntuu työelämässä olevan aina liian vähän. Koen olevani etuoikeutettu, että opintojen myötä olen saanut ymmärrystä työtäni koskevista laajoista ilmiöistä.

Toimintaympäristön muutoksista tulisi kuitenkin olla hyvin tietoinen kiireenkin keskellä. Valmistautumalla niihin voisi ennaltaehkäistä muutosten yllätyksellisyyttä. Erilaisissa verkostoissa mukana oleminen onkin mielestäni elinehto kirkon varhaiskasvattajille. Luulen, että yhteiskunnalliset muutokset muokkaavat kirkon varhaiskasvatuksen toimintamuotoja lähitulevaisuudessa rajusti. Muutosjohtamiseen ja projektityöskentelyyn kaivataan silloin osaamista, jonka avulla aidosti sovitetään yhteen eri toimijoiden tulokulmia työhön.

LÄHTEET

- Ahtiainen, Anita 2011. Maja. Pyhäkouluohjaajan peruskurssi. Helsinki: Lasten Keskus.
- Aitlahti, Kaisa 2015. Päiväkerhon pitkä polku. Viitattu 15.3.2016 <https://pienion-suurin.wordpress.com/2015/08/04/paivakerhon-pitka-polku/>
- Alasuutari, Pertti 2014. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Alopaesus-Karhunen, Pirkko & Wennermark, Pirjo-Liisa 2004. Evankelisen kirkon lapsityön historiaa. Teoksessa Heinonen, Leena; Luodeslampi, Juha & Salmensaari Leena 2004. Lapsityön käsikirja. Helsinki: Kirjapaja, 13–23.
- Aronen, Katri; Fonsén, Elina & Akselin, Marja-Liisa. 2014. Jaetusta johtajuudesta yhteiseen johtajuuteen. Case: Hämeenlinnan päiväkotien johtajuuden kehittämisen alkutaival. <http://www.hameenlinna.fi/pages/428107/jaetusta%20johtajuudesta.pdf>
- Aula, Maria Kaisa 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma 2016– Kohti lapsille, nuorille ja perheille parempia kuntia, maakuntia ja Suomea! Viitattu 29.9.2016. <http://stm.fi/documents/1271139/2802197/LAPE-maakuntakierros-Maria+Kaisa+Aula-02062016.pdf/34aa6534-6e38-4c51-a3a8-6d60197183b9>
- Cederlöf, Eija 2016. Hämeenlinnalaisten äitien kokemuksia seurakunnan toiminnasta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsingin yksikkö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Eskola, Jari & Suoranta Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Haastettu kirkko 2012. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2008–2011. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 115.
- Heikkilä, Matti & Välimäki, Anna-Leena 2005. Saatesanat teoksessa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Stakes: oppaita 56. Verkkojulkaisu.
- Heinolan perhekeskus 2016. Perhevalmennus. Viitattu 17.10.2016. <http://www.heinolanperhekeskus.fi/perhevalmennus/>

- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hujala, Eeva; Korhonen, Marjatta; Akselin Marja-Liisa & Korhonen Arja. Laadukas johtajuus. Päiväkodista varhaiskasvatuskeskuksiin. Viitattu 31.10.2016. http://www.hameenlinna.fi/pages/67500/Laadukas_johdajuus.pdf
- Hytti, Suvu 2016. Varhaiskasvatuksen ohjaaja, Lahden seurakuntayhtymä. Lahti. Haastattelu 11.4.2016
- Hyystinmäki-Suomi, Päivi 2016. Johtava varhaiskasvatuksen ohjaaja, Lahden seurakuntayhtymä. Lahti. Haastattelu 11.4.2016
- Hämeenlinnan kaupunki 2016. Palvelusetelillä tuettu kerhotoiminta. Viitattu 1.11.2016. <http://www.hameenlinna.fi/Palvelut/Perheiden-palvelut/paivahoito/Palvelusetelilla-tuettu-kerhotoiminta/>
- Juuti, Pauli 2011. Työyhteisön kehittäminen ja johtaminen. Johtamistaidon opisto.
- Kananen, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 134.
- Karvo, Eeva 2013. Seurakunnan varhaiskasvatus ja lastenneuvola rinnakkain lapsen elämässä. Seurakunnan varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan moniammatillinen yhteistyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Porin yksikkö. Diakonisen sosiaalityön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Kehusmaa, Kirsti 2010. Strategiatyö- organisaation voimavara. Helsinki: Helsingin kauppakamari.
- Keskitalo, Jukka 2016. Mitä hyötyä strategiatyöskentelystä? Teoksessa Erilaisuus kirkko. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Katsaus kirkon työhön. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 47, 18–21.
- Kirkkohallitus 2004. Jumala on. Elämä on nyt. Rakkaus liikuttaa. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon lapsi ja nuoristyön missio ja visio sekä strategia 2010. http://www.evlsk.fi/files/39/lapsi_ja_nuoristyon_strategia04.pdf

- Kirkkohallitus 2010a. Meidän kirkko mukana perheiden arjessa. Kirkon perhe-
neuvonnan strategia vuoteen 2016. Suomen ev. lut. kirkon
kirkkohallituksen julkaisuja 2010:1.
- Kirkkohallitus 2010b. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirjan kysely.
Raportti 5/2010. Tuloste tekijän hallussa.
- Kirkkohallitus 2010c. Kumppaniksi kulkemaan- mentorointi uskonto-
kasvatuksessa. Esite. Verkkojulkaisu.
[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9D5F0E54CFE5C34BC225770C0041DD32/\\$FILE/Mentoriesite_kumppaniksi_kulkemaan.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/9D5F0E54CFE5C34BC225770C0041DD32/$FILE/Mentoriesite_kumppaniksi_kulkemaan.pdf)
- Kirkkohallitus 2013. Lapset seurakuntalaisina. Suomen ev. lut. kirkon julkaisuja
2013:1.
- Kirkkohallitus 2015. Seurakunta varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen
yhteistyökumppanina -esite. Verkkojulkaisu. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/E3ED98CE097C94E6C2257EDD00483BF5/\\$FILE/4koria_10_2015.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/E3ED98CE097C94E6C2257EDD00483BF5/$FILE/4koria_10_2015.pdf)
- Kirkkohallitus 2016. Kirkon tilastollinen vuosikirja 2015. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/8A75CE045AD09FE4C22577AE00256611/\\$FILE/TILASTOLLINEN%20VUOSIKIRJA%202015.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/8A75CE045AD09FE4C22577AE00256611/$FILE/TILASTOLLINEN%20VUOSIKIRJA%202015.pdf) Viitattu 31.8.2016.
- Kirkkolaki 1054/1993. Viitattu 17.10.2016
- Kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaaminen 2011. Hyväksytty piispain-
kokouksen puolesta otettavaksi käyttöön 5.12.2011. Viitattu
21.10.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/\\$FILE/Kirkon%20varhaiskasvatuksen%20ohjaaja.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/F69989152F5F3B0AC2257744002BF5ED/$FILE/Kirkon%20varhaiskasvatuksen%20ohjaaja.pdf)
- Kirkon viestintäohjelma. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon viestintäohjelma
vuoteen 2020. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/CABABB29C7AFB81DC2257B67003F8AEF/\\$FILE/kirkon_viestintaohjelma2020.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/CABABB29C7AFB81DC2257B67003F8AEF/$FILE/kirkon_viestintaohjelma2020.pdf)
- Kormilainen, Ville; Ahonen, Jan & Ijäs Johannes 2016. Somempi seurakunta.
Sosiaalisen media opas. Helsinki: Kirjapaja.
- Kummius 2016a. Viitattu 29.3.2016. <http://www.rayq.fi/kummius/>
- Kummius 2016b. Viitattu 21.9.2016. <https://www.facebook.com/kummius.fi>

- Kunnat 2015. Esiopetus velvoittavaksi 1.8.2015 alkaen. Viitattu 17.10.2016.
<http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/uutisia/2015/Sivut/Esiopetus-velvoittavaksi-1.8.2015-alkaen.aspx>
- Lahden seurakuntayhtymä 2013. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Etiikka ja katsomus sisältöalue esiopetuksessa. Tuloste tekijän hallussa.
- Lahden seurakuntayhtymä 2014. Pieni on suurta. Lahden seurakuntayhtymän varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma. Tuloste tekijän hallussa.
- Lahtinen, Jarkko 2016. Varhaiskasvatuslain uudistaminen. Viitattu 7.3.2016.
<http://www.kunnat.net/fi/asiiantuntijapalvelut/opeku/vasu/lph-hallinto/vakalain-uudistaminen/Sivut/default.aspx>
- Lapsi on osallinen 2008. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma.
http://www.evl-slk.fi/files/346/Varhaiskasvkehittamisen_asiakirja.pdf
- Lastenkirkko 2016. Viitattu 15.3.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/862257A922A17000C2257EAE0029F9D8/\\$FILE/lastenkirkko_konsepti_ja_toimintasuunnitelma_2015_2018.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/862257A922A17000C2257EAE0029F9D8/$FILE/lastenkirkko_konsepti_ja_toimintasuunnitelma_2015_2018.pdf)
- Levomäki, Elisa; Selinummi, Elina & Äijälä, Mirja 2016. Lammin ja Tuuloksen seurakuntien lastenohjaajat. Lammi. Haastattelu 20.4.2016
- Lindroos, Jan-Erik & Lohivesi, Kari 2004. Onnistu strategiassa. Helsinki: WSOY
- Mattila, Virpi 2009. Pienin askelin –malli kehittämisen työkaluna. Teoksessa Ojala, Mikko; Venninen, Tuulikki; Mäkitalo, Anna-Riitta ja Vilpas, Birgitta. Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja 22/2009, 51–56.
- Meidän kirkko –kasvamme yhdessä. Kirkon kasvatuksen linjaus 2015.
- Mäkitalo, Anna-Riitta 2009. Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö VKK-Metro-hanke. Teoksessa Ojala, Mikko; Venninen, Tuulikki; Mäkitalo, Anna-Riitta ja Vilpas, Birgitta. Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja 22/2009, 21–26.
- Nurmi, Kaisa 2016. Johtava lapsityönohjaaja, Hämeenlinna-Vanajan seurakunta. Hämeenlinna. Haastattelu 19.4.2016

- OAJ 2016. Varhaiskasvatuslaki. Viitattu 7.3.2016.<http://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatuslaki?resolvetemplatefordevice=true>
- Ojala, Mikko 2009. Varhaiskasvatuksen käytännön kehittäminen reflektion avulla. Teoksessa Ojala, Mikko; Venninen, Tuulikki; Mäkitalo, Anna-Riitta ja Vilpas, Birgitta. Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccan ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja 22/2009, 27-36.
- Ojell, Raija 2008. Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirja eli Vake. Teoksessa Kangasmaa, Tiina; Petäjä, Heljä ja Vuorelma, Päivi (toim.) Lapsenkaltainen. Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus, 121–125.
- Ojell, Raija 2013. Varhaiskasvatus seurakunnissa. Teoksessa Saarinen, Seija (toim.) Tää olis keskellä. Lapsi seurakunnan varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja, 17–31.
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Määräykset ja ohjeet 2016: 17.
- Perusopetuslaki 628/1998. Viitattu 17.10.2016
- Pienelle parasta 2016. Viitattu 15.3.2016. <http://www.pienelleparasta.fi/linkit-ja-kumppanit>
- Rapio, Ulla 2016. Lapsityönohjaaja, Ylöjärven seurakunta. Ylöjärvi. Haastattelu 13.4.2016
- Repo, Matti 2016. Armoa, nääs! Avauspuhe seurakuntien varhaiskasvatuksen neuvottelupäivillä Tampereella 22.9.2016. Viitattu 1.11.2016. <http://tampereenhiippakunta.fi/armoa-naas/>
- Ruusuvuori, Johanna 2010. Litteroijan muistilista. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna; Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 424–431.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>.
- Saarela, Katri 2016. Lastenkirkko. Viitattu 15.3.2016. http://www.evl-slk.fi/tyon_tueksi/lastenkirkko.fi

- Sutinen, Päivi 2016. Perhetyö seurakuntien työntekijöiden näkökulmasta. Teoksessa Valtonen, Minna & Sutinen, Päivi (toim.) Varhaiskasvatus ja perhetoiminta seurakunnissa. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Diak työelämä 6. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Verkkojulkaisu, 71–85.
- Socca 2016. Lasten ja perheiden palvelujen muutosohjelma Lape. Viitattu 17.10.2016. http://www.socca.fi/kehittaminen/lasten_ja_perheiden_palvelujen_muutosohjelma_lape
- Sohlberg, Jussi & Ketola, Kimmo 2016. Uskonnolliset yhteisöt Suomessa. Teoksessa Ketola, Kimmo; Hytönen, Maarit; Salminen, Veli-Matti, Sohlberg, Jussi & Sorsa, Leena. Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125, 15–46.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Viitattu 31.8.2016.
- Sotamaa, Iris 2016. Kasvatusasiain sihteerin puhe. Vantaan seurakuntayhtymä. Puhe linkeskustelu 23.9.2016.
- Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Oppaita 56.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta. Viitattu 29.9.2016 <http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp3?open&cid=Content28FAF5>
- Tampereen hiippakunta 2016. Viitattu 17.6.2016. <http://tampereenhiippakunta.fi/hiippakunta/tampereen-hiippakunta/>
- Tampereen seurakunnat 2016. Viitattu 21.9.2016. <https://tampereenseurakunnat.fi/palveluja/ristiaiset/aamukaste>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö. Saatavilla: <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>
- Valtonen, Minna 2015. Lapsityönohjaajasta kirkon varhaiskasvatuksen ohjaajaksi. Teoksessa Gothóni, Raili; Karjalainen, Anna Liisa; Koistinen, Paula & Kolkka, Marjo (toim.) Diakpedalla asiakaslähtöisyyttä, reflektiivisyyttä ja digitaalisuutta. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Diak opetus 1. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Verkkojulkaisu, 185–201.
- Varhaiskasvatuslaki 36/1973. Viitattu 29.3.2016.

- Virmakari, Martta 2007. Aamu- ja iltapäivätoiminta Suomen evankelis- luterilaisen kirkon seurakunnissa. Tutkimus seurakuntien aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Helsinki: Kirkkohallitus. Viitattu 29.9.2016. [http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/33BAB1EC173648C0C22577040044F9F4/\\$FILE/aip toiminnan_tutkimus.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/33BAB1EC173648C0C22577040044F9F4/$FILE/aip toiminnan_tutkimus.pdf)
- Waniganayake, Manjula 2014. Being and becoming early childhoods leaders: reflections on leadership studies in early childhood education and future leadership research agenda. *Varhaiskasvatuksen tiedelehti* vol. 4 No 1, 2015, 65–81.
- Wennermark, Pirjo-Liisa 2004. Raamattu lapsityössä. Teoksessa Heinonen, Leena; Luodeslampi, Juha & Salmensaari Leena 2004. *Lapsityön käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 135–150.
- Ylöjärven kunta 2016. Tilastot. Viitattu 17.6.2016. <http://www.ylojarvi.fi/ylojarvi-tietoa/tilastot/>
- Ylöjärven seurakunta 2013. Seurakunnan esite. <http://www.ylojarvenseurakunta.fi/documents/5168329/8183130/Yleisesite+-+Ylojarven+seurakunta/9399d7b5-a800-4105-808b-b36b4088ea1c>.

LIITTEET

LIITE 1. SAATEKIRJE HAASTATELTAVILLE

Hei!

Olet lupautunut mukaan haastatteluun, joka liittyy sosionomi ylempi AMK -tutkinnon opinnäytetyöhön. Opinnäytetyössä kartoitetaan kirkon varhaiskasvatuksen kehittämistä Tampereen hiippakunnan alueella. Tutkimuksessa haastatellaan neljää erikokoista seurakuntaa tai seurakuntayhtymää hiippakunnan alueelta.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista ja siihen osallistumisen voit keskeyttää missä vaiheessa vaan.

Haastattelu tallennetaan nauhurilla. Nauhurilta aineisto siirretään kirjalliseen muotoon. Aineistoa säilytetään vain opinnäytetyön hyväksymiseen asti, jonka jälkeen se tuhoetaan silppurilla.

Haastattelussa on tarkoitus käsitellä seuraavia teemoja:

- Seurakuntanne varhaiskasvatuksen nykytila ja kehittämistarpeet
- Kirkon varhaiskasvatuksen kehittämissasiakirja (VAKE) yksikössänne, sen valmistumisprosessi
- Lapset seurakuntalaisina- asiakirjan käyttö
- Tuen tarve kehittämistyöhön

Voimme sopia haastattelun yhteydessä tarkemmin työyhteisönne toiveista anonyymiteettiin ja valmiin tutkimuksen teille toimittamiseen liittyen.

Kiitos jo etukäteen ajastasi ja siunausta kevääseen!

Terveisin, Heli Nieminen
p. xxx xxx xxxx
heli.nieminen@student.diak.fi

LIITE 2. HAASTATTELURUNKO

Teema 1. Seurakunnan taustatiedot

Haastateltava

Ammattinimike, koulutus

Kauan ollut tässä tehtävässä

Seurakunta

Minkä kokoinen?

Millainen varhaiskasvatustiiimi, monta lastenohjaajaa, teologia, muita

Toimipisteet

Mitä kaikkea varhaiskasvatuksen alla tapahtuu?

Teema 2. Varhaiskasvatuksen kehittämistarpeet

Millaisia painopisteitä varhaiskasvatuksessa on?

Millainen taloudellinen tilanne työalalla on?

Millaisia haasteita on oletettavissa seurakunnan varhaiskasvatuksessa?

Mihin nämä oletukset perustuvat?

Mitkä yhteiskunnalliset ilmiöt haastavat seurakunnan varhaiskasvatusta?

Millaisen päätöksiä kunta on tehnyt suhteessa uuteen varhaiskasvatukseen?

Teema 3. Strateginen kehittäminen

Onko seurakunnalla oma varhaiskasvatuksen kehittämissuunnitelma?

Jos ei, onko sen tekemistä mietitty? Millaisella aikataululla?

Milloin se on tehty? Onko päivitetty?

Miten sen valmistusprosessi eteni?

Ketkä olivat prosessissa mukana?

Mitä olemassa olevia materiaaleja prosessissa hyödynnettiin?

Onko seurakunta ollut mukana kunnan varhaiskasvatussuunnitelman teossa?

Millainen rooli seurakunnalla on varhaiskasvatuksen kehittämisessä paikallisissa verkostoissa?

Teema 4. Lapset seurakuntalaisina –asiakirja

Miten asiakirjaan on seurakunnassa tutustuttu?

Mitkä sisällöt ovat olleet erityisesti hyödyllisiä?

Miten asiakirjaa on hyödynnetty?

Teema 5. Tuen tarve

Millaisia tarpeita on henkilöstön koulutukselle, jotta osaaminen kohtaa muuttuvat työteon toimintatavat?

Tarvitaanko kehittämistyöhön tukea?

Millaisia materiaaleja?

Millaista koulutusta?

Esimiehen tuki? Yhtymän/hiippakunnan/ rovastikunnan rooli?